

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE
EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ: DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve KULLUKÇU

ŞUBAT-2016

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ BÖLGE
EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİSİ: DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve KULLUKÇU

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN

**ŞUBAT-2016
GÜMÜŞHANE**

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN danışmanlığında, Merve KULLUKÇU tarafından hazırlanan ‘‘Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölge Ekonomisi Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Örneği’’ isimli bu çalışma, 25 / 02 / 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN (Başkan, Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Murat Can GENÇ (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Hikmet Gülçin BEKEN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. /

Doç. Dr. Bayram NAZIR

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölge Ekonomisi Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Örneği” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../.....

Merve KULLUKÇU

ÖNSÖZ

Dünyada birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bölgesel kalkınma politikalarının bir parçası olarak oluşturulan bölgesel kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma sürecine etkisini ele almaya çalıştığımız bu çalışmanın ortaya çıkmasında, öncelikle desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN'e, tez çalışmamın her safhasında emeği geçen değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Hikmet Gülçin BEKEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın tamamlanmasında önemli katkıları olan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜNVER ve Yrd. Doç. Dr. Murat Can GENÇ'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın başından sonuna desteğini hiç esirgemeyen aileme minnettarlığımı sunar, teşekkür ederim.

Gümüşhane - 2016
Merve KULLUKÇU

ÖZET

KULLUKÇU, Merve. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölge Ekonomisi Üzerine Etkisi: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2016, (XIV+86 sayfa)

Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araç olan bölgesel kalkınma ajansları (BKA), buldukları bölgedeki gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgedeki yerel aktörlerin harekete geçirilmesiyle bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada kalkınma ajanslarının bölge ekonomisine etkisi incelenmiştir. 1950’li yıllardan itibaren bölgesel kalkınma politikalarının gelişimi ve BKA’ların incelenmesinin ardından, Türkiye’deki Kalkınma Ajansları’nın uygulamaları irdelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren BKA’ların bölge ekonomisi üzerinde olan etkilerini TR90 Bölgesi’nde faaliyet gösteren Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) özelinde ele almaktır. DOKA’nın faaliyetleri ve bölgeye sağladığı destekler incelenerek bölge ekonomisine olan etkisi analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ajansın yürüttüğü proje ve faaliyetlerin bölge kalkınmasına görece katkı sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Bölgesel Politikalar, Türkiye, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA).

ABSTRACT

KULLUKÇU, Merve. Effects of Regional Development Agencies (RDA) s on Regions' Economy in Turkey: Sample of Eastern Black Sea Development Agency, Master's Thesis, 2016, (XIV+86 pages)

To achieving regional development, Regional Development Agencies are important tools that they decrease the regional development differences and activate regional actors so they contribute in region socio-economical development. Effects of development agencies to regional economies have been examined in this study. Regional development policies from 1950s and RDAs have examined and then practices of RDAs of Turkey have studied too.

Aim of this study is to examine the effects of regional development agencies on regional economies from the viewpoint of examining Eastern Black Sea Development Agency (EBDA) which operates in TR90 region. Operations and supports of Eastern Black Sea Development Agency (EBDA) have been examined and their effects on regional economy have been analyzed. As a result, it is clear that, operations and projects of agency has relative contribution on regional development.

Keywords: Regional Development, Regional Development Agencies, Regional Politics, Turkey, Eastern Black Sea Development Agency (EBDA).

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK	
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3-21
1.1. Kalkınma Kavramı	3
1.2. Kalkınma Teorilerine Genel Bakış.....	3
1.2.1. W. W. Rostow'un Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorisi	4
1.2.2. İkili Yapı (Düalizm) Teorisi	7
1.2.3. Kısır Döngü Teorisi.....	8
1.2.4. Büyük İtiş Teorisi.....	9
1.2.5. Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileri	9
1.2.6. Bağımlılık Okulu.....	11

1.3. Bölgesel Kalkınma	12
1.3.1. Bölge Kavramı	12
1.3.2. Bölge Türleri	13
1.4. Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarının Evrimi	16
1.4.1. Endojen/İçsel Bölgesel Kalkınma Modeli	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE TÜRKİYE

UYGULAMALARI	22-45
2.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tanımı	22
2.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihsel Gelişimi	22
2.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri	25
2.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları ve Görevleri	26
2.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri	27
2.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri ve Yasal Yapıları	28
2.7. Bölgesel Kalkınma Ajansları Finansman Kaynakları	30
2.8. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı ve Personel Yapısı	31
2.9. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları	33
2.9.1. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri	33
2.9.2. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci	36
2.9.3. BKA Literatüre Genel Bir Bakış	39
2.9.4. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ	46-74
---	-------

3.1. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın Kuruluşu	46
3.1.1.DOKA'nın Teşkilat Yapısı	47
3.1.2. DOKA'nın İnsan Kaynakları	49
3.1.3.DOKA'nın Bütçesi	49
3.2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Destek Mekanizması.....	53
3.2.1. Mali Destekler	53
3.2.2. Teknik Destek	55
3.3. DOKA'nın Proje ve Faaliyet Bilgileri.....	55
3.3.1. Planlama ve Programlama Faaliyetleri	56
3.3.2. Tanıtım ve İşbirliği Faaliyetleri	58
3.3.3. Araştırma ve Raporlama Faaliyetleri.....	58
3.3.4. AB Projeleri	60
3.3.5. Yatırım Destek Faaliyetleri.....	61
3.3.6. DOKA Tarafından Sağlanan Destekler	63
3.4. DOKA'nın Bölge Ekonomisine Etkisi	70
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	75
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ.....	86

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. (1) Bölgesel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımların Gelişimi.....	17
Tablo 1.2. (2) Bölgesel Kalkınma Teorilerinin Sınıflandırılması I.....	19
Tablo 1.3. (3) Bölgesel Kalkınma Teorilerinin Sınıflandırılması II	20
Tablo 2.1. (4) Avrupa Ülkeleri Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Dönemleri ...	24
Tablo 2.2. (5) Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşımına Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım	25
Tablo 2.3. (6) Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Yasal Yapıları	30
Tablo 2.4. (7) Farklı Ülkelerde BKA'ların Personel Sayısı.....	33
Tablo 2.5. (8) Düzey 2 Bölgeleri ve Kalkınma Ajansları	37
Tablo 3.1. (9) 2010 Yılı Gelir Bütçesi	50
Tablo 3.2. (10) 2010 Yılı Gider Bütçesi	51
Tablo 3.3. (11) 2014 Gelir Bütçesi	52
Tablo 3.4. (12) Bölgeye Kazandırılan Yatırımların İllere Göre Dağılımı	62
Tablo 3.5. (13) Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulamalarının İllere Göre Dağılımı.....	63
Tablo 3.6. (14) İllere ve Programlara Göre Toplam Desteklenen Proje Sayıları.....	65
Tablo 3.7. (15) 2010 Yılı Ajans Desteğinin İllere Göre Dağılımı	66
Tablo 3.8. (16) Tarıma Dayalı Sanayi Mali Destek Kapsamında Sunulan Projelerin ve Bütçelerinin İl Bazında Dağılımı	67
Tablo 3.9. (17) İmalat Sanayi Mali Destek Programı Asil Listedeki Projelerin Dağılımı ve Bütçeleri	68
Tablo 3.10. (18) İmalat Sanayi Mali Destek Programı Kapsamında Desteklenen Proje Sayısı ve Bütçeleri	68
Tablo 3.11. (19) Mali ve Teknik Destek Programlarına ve İllere Göre Başarılı Bulunan Proje Sayıları.....	71
Tablo 3.12. (20) İllere ve Mali ve Teknik Destek Programlarına Göre Başarılı Bulunan Projelerin Toplam Bütçeleri ve Ajans Destek Miktarları	73
Tablo 3. 13. (21) Yıllara Göre Doğu Karadeniz Bölgesi Turist Sayısının Değişimi	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. (2) Genel Olarak Bir Bölgesel Kalkınma Ajansının Organizasyon Şeması ...	32
Şekil 2.2. (3) Kalkınma Ajanslarının Coğrafi Görünümleri	39
Şekil 2.3. (4) Ajans Organları ve İşleyiş Yapısı.....	42
Şekil 3.1. (5) TR90 Bölgesi Haritası.....	46
Şekil 3.2. (6) Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Organizasyon Şeması	47

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1. (1) Doka Personelinin Cinsiyete Göre Dağılımı (30 Haziran 2014)	49
Grafik 3.2. (2) Doka Personelinin Ünvana Göre Dağılımı (30 Haziran 2014)	49

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKP	: Bölgesel Kalkınma Planları
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DFD	: Doğrudan Faaliyet Desteği
DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EBKA	: Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
EGEV	: Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı
EKA	: Ekonomik Kalkınma Ajansı
EURADA	: European Association of Regional Development Agencies (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	: Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
GPD	: GÜdümlü Proje Desteği
IPA	: Instrument for Pre-accession Assistance (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (AB))
İDB	: İzleme ve Değerlendirme Birimi
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezleri
JICA	: Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı
KKP	: Kırsal Kalkınma Projeleri
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöreler
MTSO	: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası

NUTS	: Nomenclature of Territorial Units for Statistics - İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması- İBBS)
OBS	: Organize Sanayi Bölgeleri
ÖKYAF	: Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu
PYB	: Proje Yönetim Birimi
SPPB	: Stratejik Planlama ve Programlama Birimi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TTİB	: Tanıtım, Teşvik ve İşbirliği Birimi
TVA	: Tennessee Valley Authority
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YDO	: Yatırım Destek Ofisi
YHGP	: Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi
ZBK	: Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma kavramı, bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen bir konudur. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan olumsuz gelişmeler bölgelerarası gelişmişlik farklarının daha da derinleşmesine neden olmuştur. Birçok ülkede bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölgesel kalkınma politikaları oluşturulmuştur. BKA'lar, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla uygulanan önemli bölgesel kalkınma politikası araçlarından biridir.

1950'li yıllarda dünya genelinde uygulanan bölgesel kalkınma politikalarında Keynezyen politikalar etkili olmuştur. Keynesyen politikaların önemini yitirmesiyle 1980'lerde Neo-Liberal politikalar gündeme gelmiştir. Ancak Neo-Liberal politikalarda bölgesel farklılıkların giderilmesinde başarısız olmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde Yeni Yerel Ekonomik Kalkınma yaklaşımı bölgesel kalkınma politikalarında etkili olmaya başlamıştır.

BKA'ların dünyadaki uygulamaları 1930'lu yıllara kadar uzanmaktadır. İlk BKA örneği Amerika'da 1933 yılında, ardından 1950 ve 1960'lı yıllarda ise Avrupa ülkelerinde görülmeye başlanmıştır. Avrupa ülkelerinde 2. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri ortadan kaldırmak amacıyla ve sonrasında genel olarak bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Ülkemizde ise Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinde gündeme gelmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler sonucunda, 25 Ocak 2006 tarihinde 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" kabul edilerek, 8 Şubat 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlk olarak ülkemizde, 2006 yılında Mersin ve Adana illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları'nın kurulmasının ardından, 2008 yılında sekiz ve son olarak 2009 yılında da on altı kalkınma ajansı olmak üzere ülke genelinde toplam 26 Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

Türkiye için henüz yeni bir yapı olan BKA'ların incelenmesi, TR90 Bölgesinde faaliyet gösteren DOKA'nın bölgenin kalkınmasına olan etkisinin değerlendirilmesi ve bölge için sağladığı hizmetlerin ortaya konulması adına bu çalışma önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, DOKA özelinde kalkınma ajanslarının bölge kalkınmasına olan

etkisini irdelemektir. DOKA, 5449 sayılı kanunun 3, 8 ve geçici 2'inci maddelerine dayanılarak 25 Temmuz 2009 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Ajans resmi olarak 2009 yılında kurulmuş olsa da tam olarak faaliyetlerine 2010 yılında başlamıştır. Çalışma sürecinde ajans tarafından hazırlanan TR90 Bölge Planları, ajansın bölgeye sağladığı mali ve teknik destekler ve ajans faaliyet raporları incelenerek, ajansın bölgeye olan katkısı analiz edilecektir. Ayrıca DOKA ile ilgili verilerin toplanması aşamasında, ajans uzmanları ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kalkınma, bölgesel kalkınma ve bölge kavramları açıklanmıştır. Ayrıca kalkınma teorilerine ve bölgesel kalkınma yaklaşımlarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. İkinci bölümde BKA'ların tanımı, tarihçesi, özellikleri, faaliyetleri ve Türkiye'de BKA'ların kuruluş süreci ve kurumsal yapısı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise DOKA'nın kuruluşu, teşkilat yapısı, bütçesi ve destek mekanizması hakkında bilgi verilmiştir. DOKA'nın bölge ekonomisine olan etkisini görebilmek için 2010-2014 yılları arasında gerçekleştirilen belirli proje ve faaliyetler üzerinden değerlendirmeler yapılarak analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kalkınma Kavramı

Kalkınma; *“Bir ülkenin üretim yapısının yüksek katma değerli ürünler üretecek biçimde dönüştürülmesi ve ortaya çıkan ürünün o toplumu oluşturan gelir grupları arasında adaletli bir şekilde dağıtılarak yaşam standartlarının (refah düzeyinin) yükseltilmesidir”* (Kaynak, 2009: 63). Ekonomik kalkınma kavramı ise, ülkenin hasıla ve üretim hacmindeki artışla birlikte siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısında yaşanan dönüşüm süreci olarak tanımlanmaktadır (Berber, 2006: 9).

Bir disiplin olarak Kalkınma ekonomisinin ortaya çıkışı, 1930’larda yaşanan Büyük Dünya Buhranı ile başlamış ve 1939-1945 yılları arasında süren 2. Dünya Savaşı dolayısıyla uluslararası ekonomik sistemin çökmesi kalkınma ekonomisine asıl çıkışı kazandırmıştır (Yavilioğlu, 2002: 50). Kalkınma ekonomisinin kökenlerine bakılacak olursa temelde Adam Smith’e kadar dayandığı görülür. Ona göre, görünmez el ve serbest piyasa koşullarının hüküm sürdüğü iktisadi yapıda büyümenin en önemli belirleyicisi tasarruf miktarı ve sermaye birikimidir. Buna karşın diğer bir Klasik iktisatçı olan David Ricardo’ya göre ise ekonomik büyümenin kaynağı sermaye birikimine ek olarak teknik yenilikler ve uluslar arası ticarettir. Öte yandan Bilimsel Sosyalizmin kurucusu olarak kabul edilen Karl Marks’a göre, toplumu yönlendiren unsur, sosyal sınıflardır. Bu sınıfların hareketlerini belirleyen ise, üretici kesimlerin mülkiyet ve üretim ilişkileridir. Karl Marks’a göre değerın asıl yaratıcısı işçilerdir. (Kaynak, 2003: 16-17).

1.2. Kalkınma Teorilerine Genel Bakış

Bu çalışmada Ekonomik Kalkınma disiplini ile ilgili temel birkaç Ekonomik Kalkınma Teorilerine değinmenin faydalı olacağı düşünülerek genel olarak teorilere değinilecektir. Bu teoriler; W. W. Rostow’un Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorisi, İkili

Yapı (Düalizm) Teorisi, Kısır Döngü Teorisi, Büyük İtiş Teorisi, Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileri ve Bağımlılık Okulu'dur.

1.2.1. W. W. Rostow'un Tarihsel Büyüme Aşamaları Teorisi

Amerikalı iktisat tarihçisi W. W. Rostow'un toplumların ekonomik gelişimlerini tarihsel bir yaklaşımla açıklamaya yönelik genellemeleri, kalkınma literatürüne tarihsel aşamalar teorisi olarak geçmiştir. Rostow, bu konudaki görüşlerini 1958 yılında Cambridge Üniversitesi'nde "Bir İktisat Tarihçisi için Modern İktisat Tarihinin Seyrini Kapsamaya Yönelik Bir Yol" (An Economic Historians Way of Envisaging the Sweep of Modern History) adlı konferansında dile getirmiştir. 1960 yılında ise "Ekonomik Gelişmenin Safhaları; Komünist Olmayan Bir Manifesto" adlı eserinde görüşlerini sistemleştirmiştir (Berber, 2006: 302).

Rostow'un ekonomik gelişme sürecinde toplumların geçeceğini öngördüğü aşamalar şu şekilde sıralanmaktadır (Rostow, 1996: 17);

- Geleneksel toplum safhası,
- Kalkış öncesi hazırlık safhası ya da geçiş aşaması,
- Kalkış ya da hızlı kalkış safhası,
- Olgunluk ya da olgunluğa gidiş safhası,
- Kitle tüketim çağı.

Rostow'un tezi kalkınmanın aşamalarını oluşturmanın ve bu aşamalara göre toplumları sınıflandırmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Bu teori, her ülkenin tarihsel olarak kalkınma sürecinde belli aşamaları geçerek kalkınabileceğini ileri sürmektedir. Gelişmiş ülkeler geleneksel toplum, kalkış öncesi hazırlık, kalkış, olgunluk, kitle tüketim çağı safhalarını geçerek gelişmiş ülke konumuna gelmiştir. O halde az gelişmiş ülkeler de aynı aşamaları geçerek kalkınmalarını tamamlayabileceklerdir (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 61).

1.2.1.1. Geleneksel Toplum Safhası

Geleneksel toplum safhası, Newton çağından önceki dönemin teknolojisine dayanmaktadır. Bu kapsamda Ortaçağ Avrupa'sı, Çin Hanedanlığı, Orta Doğu ve Akdeniz Uygarlıkları geleneksel toplum türüne örnek olarak verilebilir (İlkin, 1988: 62).

Geleneksel toplum safhasında yaygın ekonomik faaliyet tarımdı. Toplumun büyük bir kesimi tarım alanında istihdam edilmekteydi. Sosyal faaliyetler ve teknoloji düzeyi son derece düşük seviyedeydi. Bu safhada yatırımların az oluşu ülke genelinde durgunluğa yol açmaktaydı (Erbay ve Özden, 2013: 15). Geleneksel safhada sınırlı üretim söz konusuydu. Ancak bu toplumlarda azda olsa sanayi, ticaret ve tarım kesiminde olumlu yönde gelişmeler yaşanmaktaydı. Bu aşamanın temel özelliği, kişi başına gelir düzeyinin ulaşabileceği bir üst sınırın mevcut olmasıydı (Berber, 2006: 304).

1.2.1.2. Kalkış Öncesi Hazırlık Safhası (Geçiş Safhası)

Rostow, geleneksel safha ile kalkış safhası arasındaki aşamayı geçiş aşaması olarak tanımlamaktadır. Bu aşama, iktisadi kalkınmanın başlaması için gerekli ön koşulların hazırlandığı dönemdir. Bu aşamanın ekonomik şartlarından biri, büyümenin kendiliğinden devam edebilmesi için milli gelirin en az yüzde 10'unun yatırımlara ayrılmasıdır. Yatırımların yapılacağı öncü alanlar, altyapı hizmetlerinin sunulabilmesi için gerekli sabit sermaye yatırımlarından oluşmalıdır (Gönel, 2010: 55).

Kalkışa geçiş aşamasında genel olarak toplumlarda yaşanan değişimler (İlkin, 1988: 63);

- Tarım kesiminin öneminin azalmaya başlaması, ticaret ve sanayi kesiminin gelişmeye başlaması,
- Sanayi ve tarım kesiminde verimliliğin yükselmeye başlaması,
- Altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmeye başlanması,
- Nüfus artış hızının yavaşlaması,
- Siyasi, sosyal ve ekonomik yapının genişlemeye başlaması,
- Toplumda aydın bir sınıfın oluşması.

1.2.1.3. Kalkış Safhası

Kalkış safhası, gelişme safhaları içerisinde en önemli safhadır. Kalkınma sürecinin süreklilik göstermeye başladığı ve yaklaşık 30 yıllık bir süreci ifade eden bir dönemdir. Bu aşamada sadece ekonomik unsurlar değil, sosyal değişimleri de içine alan yapısal bir değişme meydana gelmektedir. Artık gelişmeye karşı çıkan bütün geleneksel

engeller ortadan kalkmıştır (Özsoy, 2013: 33-34). Rostow'a göre kalkış safhasında bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır (Rostow, 1996: 59);

- Yüksek kalkınma hızı gösteren, toplumun gelişmesinde öncü rol oynayabilecek bir ya da birkaç imalat sanayi kolunun ortaya çıkması,
- Üretken yatırımların milli gelirdeki payının %5 veya daha azından %10 ya da daha fazla yükselmesi,
- Modern sektörün gelişmesini teşvik edecek, dış ticarete ortaya çıkacak tasarrufları iyi kullanabilecek, idari ve siyasi yapının ortaya çıkması.

Rostow'a göre, kalkış safhasında bir sektörün, öncü sektör olabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Rostow, 1996: 81-82);

- Bu sektör veya sektörlerin ürettiği ürünün piyasası hızla genişleyebilmelidir.
- Bu sektör veya sektörlerdeki ilerlemeler, diğer sektörleri etkileyebilmeli ve onların potansiyel güçlerini artırmalarına neden olabilmelidir.
- Bu sektörlerde elde edilen gelirin büyük bir kısmının yeniden yatırım alanlarına aktarılması gerekir.
- Bu sektörlerde yeni üretim yöntemleri uygulanabilmeli ve kapasite artırılabilir.

Tarihsel süreçte birçok sektör ülkelerin kalkışına öncülük etmiştir. Bu sektörlerden bazıları demiryolu inşası, pamuklu dokuma ve savunma sanayisi olarak söylenebilir (Berber, 2006: 313).

1.2.1.4. Olgunluk Safhası

Kalkış aşamasından sonra olgunluk aşamasına geçilmektedir. Olgunluk döneminde mevcut yapının geliştiği ve yeniliklerin bütün sektörlerle yayıldığı görülür. Bu aşamanın temel özelliği, teknolojinin ve modernleşmenin ekonominin bütün kesimlerine yayılmasıdır (Erbay ve Özden, 2013: 16). Bu aşamada, sektörel gelişmeler bakımından yeni bir yapılanma süreci ortaya çıkar. Yeni sektörler harekete geçerek kalkış aşamasındaki öncü sektörlerin yerini alırlar. Örneğin kalkış aşamasında demiryolu inşası ile gelişme gösteren demir, ağır makine sanayi ve kömür, olgunluk

aşamasında yerini kimyevi maddeler, çelik, gemi inşaatı, elektrik ve modern makine sanayilerine bırakmıştır (Berber, 2006: 316).

1.2.1.5. Kitle Tüketim Çağı

Olgunlaşma aşamasından sonra kitle tüketimi çağı olarak adlandırılan döneme girilir. Bu aşamada toplum artık üretim yerine tüketimle ilgilenmektedir. Kitle tüketim çağındaki ülkeler, daha çok dayanıklı tüketim mallarını üretmeye yönelirler. Bu aşamada nüfusun yapısında değişimler gözlenir. Kentli nüfusun oranı hızla artarken, tarım kesiminde çalışanların payı düşer. Bu safhada olan ülke askeri alanlar ve dış politikada üstünlük kazanmak amacıyla bu alanlara daha fazla kaynak ayırmaya da başlayabilir. Bu aşamada olan ülkelerin, dayanıklı tüketim malları üretimi, dış politika ve askeri alanlarda üstünlük sağlama gibi hedefleri bulunmaktadır (Erbay ve Özden, 2013: 16).

1.2.2. İkili Yapı (Düalizm) Teorisi

İkili yapı teorisi, az gelişmiş ülkelerde geleneksel ve modern olarak adlandırılan iki farklı kesimin bir arada bulunduğunu ileri sürer. Geleneksel kesimde üretim ve tüketim aynı elde toplanmıştır. Ayrıca geleneksel kesimde doğal kaynaklar az, sermaye birikimi yetersiz, haberleşme ve ulaşım olanakları sınırlı, nüfus artışı hızlıdır. Modern kesimde ise üretim ve tüketim birbirlerinden ayrı kesimler tarafından gerçekleştirilir. Modern kesimde haberleşme ve ulaşım olanakları gelişmiş düzeydedir ve ileri düzeyde de sosyal ve kültürel faaliyetler vardır. Bu kesimde, modern sermaye–yoğun üretim teknikleri kullanılır (İlkin, 1988: 31-32).

İkili yapının ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden bazıları şunlardır (Berber, 2006: 332) ;

➤ Sömürgecilik faaliyetleri ikili yapı oluşmasına neden olur. Az gelişmiş bir ülkeyi sömürgesi atına alan gelişmiş ülke, az gelişmiş ülkeye yeni yapı ekleyerek birbirine zıt iki yeni yapı oluşturmaktadır.

➤ Az gelişmiş ülkelerde hammaddenin bulunduğu yerlere kurulan tesisler farklı bir yapı oluşurken diğer yerlerde geleneksel yapı sürmektedir.

➤ Yabancı sermayenin girdiği alanlarda yapılan yatırımlar da farklı yapının oluşmasına neden olabilmektedir.

1.2.3. Kısır Döngü Teorisi

Kısır döngü teorisi, az gelişmişlik olgusunu açıklamaya yönelik oluşturulan teorilerden biridir. Teorinin temeli, Klasik iktisatçılara kadar dayanır. Bu yaklaşımla ilgili son yarım yüzyıl içinde talep ve arz yönlü değerlendirmeler yapılarak, az gelişmiş ülkelerle ilgili farklı konularda kısır döngüler tespit eden Ragnar Nurkse ve Hans W. Singer tarafından kalkınma literatürüne kazandırılmıştır. Kısır döngü teorisinde az gelişmişlik, farklı değişkenlerin birbirlerine bağımlılığının ortaya çıkardığı bir sonuç olarak kabul edilmektedir. Az gelişmişliğin göstergelerinden biri başlangıç noktası olarak alınmakta, bundan sonra gelen her faktör bir önceki tarafından açıklanmakta ve son faktörün devreye sokulmasıyla da sistem tamamlanmaktadır. Döngü belirli bir noktadan başlar ve başladığı noktaya dönüş yapılarak kapanır. Döngüdeki faktörler sadece kendinden sonraki faktörü etkiler ve bu etkiler tek yönlüdür (Berber, 2006: 324).

Az gelişmişliği açıklamaya yönelik birçok sayıda kısır döngü bulunmaktadır. Yoksulluk, sağlık, eğitim, küçük ölçekli üretim ve emek alanlarında oluşturulmuş birçok kısır döngü mevcuttur. Bu kısır döngülerden en çok kullanılanı ise yoksulluk kısır döngüsüdür. Az gelişmiş ülkelerde kişi başına gelir düzeyi oldukça düşük olup, bu düşüklük yoksulluk kısır döngüsünün başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Gelir düzeyi düşük olan bireylerin yaptıkları tasarruflar da yetersizdir. Tasarrufların yetersiz olması işgücü başına düşen sermaye miktarının yetersiz olması sonucunu doğurmaktadır. Bundan sonraki süreç arz ve talep yönünden iki ayrı kısımda analiz edilebilir. Emek başına düşen sermayenin yetersiz olması, arz açısından işgücü veriminin düşük olmasına sebep olacaktır. Düşük verimlilik karşısında işgücüne düşük ücret ödenecek ve başlangıçtaki düşük gelir noktasına varılacaktır. Talep açısından ise, gelirlerin düşük olması nedeniyle bireylerin toplam talep düzeyi düşecektir. Bu süreç; pazarın daralması, girişimcinin yatırım isteğinin azalması, verimliliğin düşük olması ve düşük gelir halkalarıyla başa dönülüp tamamlanacaktır (Berber, 2006: 325).

Nurkse'a göre, az gelişmiş bir ülkenin, mevcut kısır döngüden kurtulabilmesi için farklı endüstrilere aynı anda yatırım yapması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece farklı endüstrilere eş zamanlı yatırım yapılmasıyla piyasa genişleyeceğinden kısır döngüden kurtulmak mümkün olacaktır (Adaçay, 2013: 59).

1.2.4. Büyük İtiş Teorisi

Paul N. Rosenstein-Rodan'ın yayınladığı ‘‘Doğu ve Güney-Doğu Avrupa'nın Sanayileşme Sorunları’’ adlı makalesi, iktisadi kalkınma literatürünün öncüsü olarak değerlendirilmektedir (Gönel, 2010: 52). Rodan bu makalesinde uluslararası çöküntü bölgelerinin dünyanın her yerinde bulunabileceğini ileri sürmüştür. Rodan, ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için, çöküntü bölgelerinde sanayileşme yoluna gidilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre çöküntü bölgesinde bulunan tarım alanlarında nüfus yığılması söz konusuydu. Bu nedenle uluslararası iş bölümü ilkeleri uygulayarak kalkınmanın sağlanabilmesi için ya işgücünün sermayenin olduğu yere göç ettirilmesi ya da sermayenin işgücünün olduğu yere taşınması diğer bir ifadeyle sanayileşme gerekiyordu. Bu iki durumdan kolaylıkla uygulanabilir olanı sanayileşmeyle çözüm sunan bir uluslararası iş bölümüdür (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 52).

1.2.5. Dengeli ve Dengesiz Kalkınma Teorileri

1.2.5.1. Dengeli Kalkınma

Dengeli kalkınma kavramını açıklayan iktisatçı Friedrich List'dir. List çalışmalarında, imalat, ticaret ve tarım kesimleri arasında dengeli kalkınmanın önemini vurgulamıştır. Daha sonraki süreçte, dengeli kalkınma konusunu Allen Young, Rosentein-Rodan, R. Nurkse, T. Scitovsky, A.Lewis gibi yazarlar daha ayrıntılı olarak incelemişlerdir (İlkin, 1988: 80). Kalkınma iktisadında dengeli kalkınma, tüm ekonomik alanların birlikte gelişmesidir. Dengeli kalkınma kavramı genelde az gelişmiş ülkeler için kullanılmaktadır (Han ve Kaya, 2006: 206). İlkin 'e göre dengeli kalkınma modelleri üç başlık altında toplanabilir (İlkin, 1988: 80);

Birinci modelde, ekonominin tüm kesimlerine yapılacak yatırımların bu kesimlerin tamamına eşit oranda büyüme hızı sağlayacak bir biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanır. İkinci modele göre tüm kesimler eş-anlı büyüyemese de tamamında aynı zamanda bir gelişme olması beklenir. Üçüncü modele göre ise, yatırımların ekonomideki tüm kesimler arasındaki dağılımına dikkat edilmelidir.

Rodan'ın Büyük İtiş Teorisi, dengeli kalkınma modellerinin öncüsü sayılmaktadır. Kalkınmanın büyük itişle başlatılabileceğini öne süren Rodan, dengeli bir kalkınma için çeşitli sanayilerin karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamalarının en önemli koşul olduğuna inanmaktadır (Han ve Kaya, 2006: 207). Rodan, dengeli

kalkınma ile ilgili görüşlerinde kaynak yetersizliğini ön planda tutmuştur. Rodan'a göre devamlı büyüme sağlayabilmek için birden fazla kesime eş-anlı yatırımlar yapılmalıdır (İlkin, 1988: 81-82).

Dengeli kalkınma modelleriyle çalışan bir diğer isim de Ragnar Nurkse'dir. Nurkse'e, göre az gelişmiş bir ekonominin gelişebilmesi için planlama yapılmalıdır. Planlama sayesinde birçok sanayi kesiminde birbirini destekleyecek yatırımlar gerçekleşecektir (Adaçay, 2013: 59). Arthur Lewis, "Sınırsız Emek Arzı ile Ekonomik Kalkınma" adlı makalesi ile dengeli kalkınma tezini savunan iktisatçılardandır. Dengeli kalkınma modelinde Lewis gelir bölüşümü, sermaye birikimi ve kalkınma arasındaki ilişkilere değinmiştir. Lewis'e göre; ekonomide sermaye birikiminin meydana geldiği kapitalist kesim ve sermaye birikiminin mümkün olmadığı geçim kesimi bir arada bulunmaktadır (Dülgeroğlu, 2003: 89).

Dengeli kalkınma yaklaşımını bazı iktisatçılar eleştirmişlerdir. Bu modelin eleştiri alan noktalarından biri, az gelişmiş ülkelerde kaynak azlığı olmasından dolayı yatırımların istenildiği gibi arttırılamayacağı ve dengeli kalkınma iktisatçılarının bu sorunun üzerinde yoğunlaşmadıkları yönünde olmuştur. Dengeli kalkınma modeline yapılan eleştirilerden biri de, yatırıma başlanılacak sektörün tam olarak belirlenememesidir. Ayrıca ekonomideki tüm kaynakların farklı sektörler arasında yatırım olarak dağıtılması sebebiyle sektörler arasında yapılan yatırım paylarında azalma meydana gelecektir.

1.2.5.2. Dengesiz Kalkınma

Dengesiz kalkınma teorilerinin temeli, az gelişmiş ekonomilerde sermayenin az olmasına dayanmaktadır. Bu ekonomilerde az olan sermayenin eşit bir şekilde dağılımı düşük kapasiteli işletmelerin ortaya çıkmasına ve düşük verime neden olacaktır. Bu sorunların çözümü için yatırımlar, ekonomik kalkınmayı hızlandıracak öncü sektörler yapılmalıdır. Bu öncü sektörleri belirlemek üzere, sektörlerin geri ve ileri bağlantı katsayılarına bakılmalı ve bağlantı katsayısı en fazla olan sektörler öncelik verilmelidir. Bu bağlantı katsayıları, bir sektörde ortaya çıkan üretim artışının diğer sektör üretimi ve toplam üretim artışı üzerindeki etkisidir (Yavilioğlu, 2002: 58). Dengesiz kalkınma tezini savunan iktisatçılardan biri olan Albert O. Hirschman, bu teorinin öncüsü olarak kabul edilir. Hirschman'a göre kalkınma sürecinde bazı bölgeler

diğerlerinden daha gelişmiş olabilir ancak bu dengesizliğin kalkınmayı zorlaştırmayacağını aksine kolaylaştıracağını savunmaktadır (Acar, 2008: 105).

1.2.6. Bağımlılık Okulu

Latin Amerika'da doğan Bağımlılık Okulu, Yapısalcı ve Marksist düşünceden etkilenmiştir. Bu düşünceye göre; dünya mal ve faktör piyasalarında gücün eşitsiz dağıldığını ve uluslararası sistemde kaynakların bağımlı ülkelere egemen ülkelere doğru transfer olduğunu öne sürmektedir. Tarihsel süreçte, bugünün bağımlı ülkeleri bir dönemin sömürge ülkeleri iken, egemen ülkeler ise imparatorluklardır; bugün de bu asimetrik güç dağılımı, farklı bir biçimde, 'merkez-çevre ilişkisi' kapsamında devam etmektedir. Merkez ülkelere Batı Avrupa, ABD gibi ülkeler, çevre ülkelere ise az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler örnek verilebilir (Gönel, 2010: 82).

Bu genel yaklaşım içerisinde üç ana düşünce akımı bulunmaktadır. Bu akımlardan ilki, Marksist düşüncenin dolaylı bir yansıması olan Neo-Sömürgeci Bağımlılık Okulu'dur. Bu okul mensupları Üçüncü Dünya geri kalmışlığının varlığını ve devamını, zengin-fakir ülke ilişkilerine dayalı eşitsiz uluslararası kapitalist sistemin tarihsel gelişimine dayandırmaktadır. İkinci düşünce akımı, Üçüncü Dünyanın geri kalmışlığını, gelişmiş ülke yardım birimlerinin ve çokuluslu örgütlerin bilgisiz uzmanlarının verdiği hatalı tavsiyelerine bağlayan Yanlış Paradigma Modeli'dir. Son düşünce akımı ise, Düalist (İkili) Kalkınma Tezi'dir. Bu tez, fakir ve zengin ülkelerle fakir ve zengin insanlar arasında çeşitli seviyelerde çoğalan farklılıkların varlığını ve devamlılığını ifade etmektedir (Yavilioğlu, 2002: 61-62).

Bu yaklaşımın genel varsayımlarından bazıları şu şekilde sıralanabilir (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 76);

- Dünyada gelişmekte olan ekonomiler, temelde ham madde üreticileri ve endüstriyel ürün tüketicileri olarak küresel ekonomiye katılmış olmaları nedeniyle olumsuz olarak etkilenmişlerdir.
- Bu sürece bağlı olarak uluslararası iş bölümü gelişmiş ülkelerin siyasal ve ekonomik gücü tarafından belirlenmiştir.
- Küresel ekonomiye katılma eğiliminin giderek artan bir biçimde güçlenmesi, yabancı çok uluslu şirketlerin egemenliği altına girme gibi

yollarla Üçüncü Dünya’da yerel ekonomilerin bozulmalarına neden olabilir.

1.3. Bölgesel Kalkınma

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkeler arasında ve ülke sınırları içinde bölgelerarası gelişmişlik farklarının mevcut olması, bu farklılıkları giderme politikalarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda uygulanan politikalarda “bölge” ve “kalkınma” kavramları bir bütün olarak ele alınmıştır (Arslan, 2005: 276). Bölgesel kalkınma kavramını açıklamadan önce bölge kavramının açıklanmasının faydalı olacağı düşünülerek bu başlık altında bölge tanımı ve bölge türlerine değinilecektir.

1.3.1. Bölge Kavramı

Bölge sözcüğünün etimolojik kökleri Latince “regio: alan, çevre” anlamına gelmektedir. Bölge, çok yönlü, çok anlamlı ve sınırları zor belirlenebilen bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Apan, 2004: 39). Kavram, farklı disiplinlere ve farklı ölçütlere göre tanımlanabilmektedir. Bölge kavramının tanımlanmasında kültürel, ekonomik, sosyal, coğrafi, politik vb. ölçütlerden biri veya birden fazlası kullanılmaktadır. Bu nedenle bölge kavramının ifade ettiği mekân birimin içeriği ve boyutu sözcüğün kullanıldığı ölçüte göre değişmektedir. Ekonomi açısından bakıldığında bölge kavramı, ülke kadar büyük olmayan, fakat kent kadar da küçük olmayan bir mekân birimi olarak değerlendirilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

Bölge kavramı zamanla yeni anlamlar kazanmıştır. Bilimsel olarak kavramın tanımlanması on sekizinci yüzyılda haritacıların homojenlik gösteren alanları tespit etmeleriyle birlikte ilk bölge tanımları oluşmuştur. Ardından coğrafyacılara da farklı coğrafik özelliklere dayalı bölge tanımları yapmışlardır (Eraydın, 2004: 127-126). Kavramın on dokuzuncu yüzyılda ülke planlarının sınırlarının çizilmesinde bir araç olarak kullanılmaya başlanmasıyla da sözcük sosyo- ekonomik bir anlam kazanmıştır (Özel, 2003: 100). Son yıllarda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme olguları, Fordist üretim modelinden (seri-tek tip üretim) post-Fordist (esnek üretim) modele geçiş, sosyal, ekonomik, politik ve teknolojik alanlarda yaşanan değişimler sonucunda ise geleneksel bölge kavramıyla ilgili olarak çeşitli tartışmaları gündeme gelmiştir.

Geleneksel anlayışta bölge, bir araya gelmiş yerel birimlerin oluşturduğu, devlet denetiminde ve dışı kapalı, sınırları belirli olan birimdir. Küresel anlayışta ise bölge, mekansal süreklilik zorunluluğu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere açık ve ilişki ağı ile belirlenen, sınırları değişken birimdir. Bölgeler arası bu ilişkiler ağının niteliği ve yoğunluğu bölgenin gelişmişliğini de belirlemektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

1.3.2. Bölge Türleri

1.3.2.1. Makro Ekonomik Açıdan Bölge Türleri

Makro ekonomik açıdan bölge türleri; homojen bölge, polarize bölge ve plan bölgedir.

1.3.2.1.1. Homojen Bölge

Homojen Bölge, ‘‘bütün noktaları birbirine yakın özellikler gösteren homojen alanlar’’ olarak tanımlanmaktadır. Bir ülke, homojen alanlarını tespit etmek için homojenlik ölçütü olarak çeşitli kıstaslar kullanır. Bunlar; işsizlik oranları, kentli nüfus oranı, eğitim düzeyi, beslenme düzeyi, kişi başına düşen milli gelir, endüstriyel işletme sayısı vb. kriterlerden oluşur. Bu yöntemle bölgelerarası gelişmişlik farkının ne boyutlarda olduğu ortaya konularak statik bir değerlendirme yapılması amaçlanır (Dinler, 2008: 76-78).

Homojen bölge ayrımının yapılabilmesi için bölgelerin, tüm sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri göze alınarak yerleşme merkezlerinin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde ilk defa böyle bir çalışma, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1963-1970 yılları arasındaki verilere dayanarak 53 gösterge göze alınarak yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda ülkemizde tüm iller gelişmişlik seviyelerine göre sekiz gruba ayrılmıştır. Bu çalışmanın ardından ülkemizde homojen bölge ayrımı, 1970’li yıllara girerken İmar ve İskân Bakanlığı ile DPT tarafından bölgesel kalkınma çalışmalarına yönelik olarak yapılmıştır (Dinler, 2006: 76-77).

1.3.2.1.2. Polarize Bölge

Bir ülkede, küçük (kasabalar) ve büyük (kentler) şeklinde yerleşim merkezleri bulunur. Bu merkezler birbiri ile karşılıklı ilişki içindedir. Küçük yerleşim merkezleri büyük yerleşim merkezlerinin etkisi altındadırlar. Diğer bir ifadeyle, ‘‘bir yerleşme

merkezi, kendisinden daha küçük bir veya birden fazla yerleşim merkezini etkisi altına alıyorsa, söz konusu bu merkezin etkilediği alan polarize bölgeyi'' oluşturmaktadır. Polarize bölgenin belirlenmesinde, bölgeler arasındaki ilişkilerin niteliği baz alınır. Bu ise dinamik bir bölge tanımlaması yapılmasını sağlar (Dinler, 2008: 78-79).

Polarize bölgelerin saptanması için ülkemizde ilk olarak 1982 yılında DPT tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki mevcut 35.446 yerleşme merkezi hiyerarşik olarak 7 gruba ayrılmıştır. Yerleşme merkezlerinin kademelenmesi çalışmasının temel amaçlarından olan polarize bölgelerini ve bölge merkezlerini saptanması beşinci, altıncı ve yedinci kademe merkezlerinin saptanmasıyla olmuştur. İlgili kademelerdeki toplam merkezler ile bu merkezlerin etki alanına giren bölgeler göz önüne alındığında 16 polarize bölge elde edilmektedir (Dinler, 2006: 82-83).

1.3.2.1.3. Plan Bölge

Plan Bölge, bölgesel planlamanın uygulandığı alan olarak tanımlanmaktadır. Bölgesel planlamanın uygulandığı alan, ülkenin bölgesel sorunlarının yoğunluğuna göre bütün ülkeyi kapsayabileceği gibi bazı bölgeleri de kapsayabilir. İşsizliğin azaltılması, sanayileşen bölgelerin sorunlarının çözümü, kaynakların artırılması, tarımsal göçün önlenmesi, ekonomik olarak canlılığını yitirmeye başlayan bölgelerin yeniden harekete geçirilmesi, geri kalmış bölgelerin sorunlarının çözülmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması vb. nedenlerle plan bölge uygulamasına başvurulmaktadır (Gündüz, 2006: 7-8).

Ülkemizde ilk bölge planlama çalışması 1950 sonlarında başlamış ve ilk hazırlanan bölge planı Doğu Marmara Planlama Projesi olmuştur. 1963 yılından sonra da bölge plan çalışmaları, Kalkınma Planlarında, DPT ve bazı Bakanlıkların ilgi alanı olmuş ve bölgesel farklılıklar üzerine gidilmeye çalışılmış ve çalışılmaktadır. Zonguldak, Keban, Antalya, Doğu Marmara bölge planlama çalışmaları yapılmış, ancak Keban Bölgesi Planı uygulama alanı bulmuştur. 1980'lerde GAP Bölgesel Kalkınma Planı, 1990 sonlarında Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Planı uygulamaya konmuştur. Bu günlerde de ise Yeşilirmak Havza Planı, Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) çalışmaları yürütülmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

1.3.2.2. Gelişmişlik Açısından Bölge Türleri

Bölgeler ekonomik gelişmişlik düzeyine göre “gelişmiş” ve “az gelişmiş” bölge olarak ikiye ayırmak mümkündür.

1.3.2.2.1. Gelişmiş Bölge

Gelişmiş bölge, ekonomik ve sosyal kriterlere göre ülkenin diğer bölgeler ile karşılaştırıldığında avantajlı olan bölge olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş bölgelerin başlıca özellikleri; bölgede kişi başına düşen gelir dağılımı düzenli ve yüksektir. Bölgede altyapı yatırımları yeterli, üretim faktör verimliliği yüksek, faktör dağılımında yüksek bir dengesizlik görülmemektedir. Ayrıca gelişmiş bölgede sağlık ve eğitimin kalitesi yüksektir (Gündüz, 2006: 13-14).

1.3.2.2.2. Az Gelişmiş Bölge

Az gelişmiş bölge, ekonomik ve sosyal kriterlere göre ülkenin diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında iktisadi açıdan dezavantajlı bölgedir. Az gelişmiş bölgelerin genel olarak taşıdığı bazı özellikler; bölgenin istihdam oranı düşüktür, bölgede kişi başına düşen gelir dağılımı dengesiz bir görünüme sahiptir. İktisadi faaliyetler genellikle tarıma dayanır, nüfus artış oranı yüksektir, eğitim ve sağlık düzeyi düşüktür, üretim faktör verimliliği düşüktür, bölgede kullanılan teknoloji basit ve gelişmemiştir ve altyapı yatırımları yetersizdir (Gündüz, 2006: 11-13).

Bölgesel kalkınma; bölgenin kaynaklarını kullanarak, bölgenin kamu ve özel sektörleri arasındaki işbirliğini destekleyen kalkınma stratejisidir. Belirli bölgede yeni iş alanlarının oluşturulması ve ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi gibi amaçları olan kalkınma sürecidir. Bölgesel kalkınma, bölgedeki sektörleri ve kaynakları harekete geçirmektedir. Bölgesel kalkınma sürecinde yerel yönetimler, bölgede yaşayanlar, özel sektör ve diğer birimler bölgenin kalkınmasına yardımcı olurlar (Pehlivan, 2013: 414-415). Klasik anlayışta bölgesel kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının asgari seviyeye indirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş anlayışta ise bölgesel kalkınma, klasik tanımı ile birlikte özellikle AB aday ve üye ülkeler arasındaki kalkınmışlık seviyelerinin birbirlerine yaklaştırılması, bölgelerin küresel düzeyde rekabet güçlerinin artırılması, bölgelerin

içindeki gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi ve böylece ülkelerin topyekun kalkındırılması amaçlanmaktadır. Bu yeni anlayışla birlikte bölgesel kalkınma, sadece geri kalmış bölgelerin kalkındırılması değil tüm bölgelerin sürdürülebilir bir kalkınma sürecine girmesi ve bölgede bulunan yerel birimler, özel sektör ve diğer bölgesel birimlerin de bu süreçte yer almasını sağlayacak bölgeselleşme politikalarının uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bölgesel kalkınma politikası araçlarından biri olan BKA'lar, ise sürecin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Akın, 2006: 295).

1.4. Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarının Evrimi

1960'lardan günümüze kadar devam eden süreçte bölgesel kalkınma anlayışı Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.1. (1) Bölgesel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımların Gelişimi

Odak Noktası	Araçları
<p>1960'lerden 1980'lerin başına kadar</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Ağır altyapı yatırımlarının yapılması➤ Bölgeye imalat sanayi yatırımı çekilmesi➤ Doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek <p>(Sadece kamu sektörü)</p>	<ul style="list-style-type: none">➤ Üretim maliyetlerinin teşviklerle azaltılması,➤ Hibeler, yatırım sübvansiyonları, vergi istisnaları➤ Sübvansiyon edilmiş ağır altyapı yatırımları
<p>1980'lerden 1990 ortalarına kadar</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Belirli alanlara ya da sektörlere daha çok yönelerek bölge dışından sürekli yatırım çekmeye ağırlık verme➤ Mevcut işletmelerin korunması ve büyütülmesi <p>(Kamu sektörünün sürükleyici rolü)</p>	<ul style="list-style-type: none">➤ Teknik destek➤ Bireysel işletmelere ödemeler➤ İş alanları/ işletme kuluçkaları➤ Ağır ve hafif altyapı yatırımı➤ KOBİ'lere eğitim ve danışmanlık➤ İşletme kurma desteği
<p>1990'lerden sonlarından günümüze</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Kamu yararına yönelik özel sektör yatırımlarının desteklemek➤ İşletme çevrelerini uygun duruma getirme➤ “Yumuşak” altyapı yatırımlarının sağlanması➤ Özel ve kamu ortaklıkları➤ Potansiyel yatırımcılar ve bölge için hayat güvenliğini ve kalitesini geliştirmek➤ Bölge ekonomisinde karşılaştırmalı üstünlükleri geliştirerek, hedeflenmiş sektörlere yatırım çekmek <p>(Kamu sektörünün yol göstericiliği)</p>	<ul style="list-style-type: none">➤ İmalat sanayiye olduğu kadar, hizmet sektörlerine de yönelme➤ Yatırımcılara kolaylaştırılmış yerel iş çevresini sağlamak amacıyla bütüncül yaklaşım➤ Yerel işletmelerin büyümesinin teşvik edilmesi➤ Toplum içinde işbirlikleri sağlama➤ İşbirliğine dayalı işletmeler arasındaki ilişkileri geliştirmek➤ Hafif altyapının tedariki ve işgücü geliştirmek➤ Hayat kalitesini artırmak için sağlanan destekler➤ Ekonomik olarak birbirine bağlanmış işletme kümelerinin oluşturulması.

Kaynak: Çakmak, 2006: 48.

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi 1960 ve 1980’li yıllara kadar bölgesel kalkınma uygulamaları merkezi hükümet kontrolünde yapılmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren birçok ülkede uygulanan bölgesel kalkınma politikalarında Keynezyen İktisadın etkisi görülmektedir. Bu politikaların ana amacı, az gelişmiş bölgelere yatırım yapılmasını sağlamak ve bu bölgelerin gelir ve istihdamını artırmaktır. Bu süreçte altyapı yatırımları, vergi indirimleri ve ihracatta teşvik primleri gibi araçlar bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla uygulanmıştır. 1970’li yıllarda yaşanan arz şokları dünya genelinde ekonomik büyüme sürecinin durmasına ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde bölgesel kalkınmayı sağlamak için ayrılan fonların azalmasına yol açmıştır. Bu dönemde bölgesel kalkınmanın finansmanında yaşanan olumsuzluklar ve uygulanan Keynezyen politikalarla sürdürülebilir bir bölgesel kalkınmanın sağlanamaması bu politikaların sorgulanmasına neden olmuştur. Keynezyen politikaların bölgesel kalkınmadaki etkisizliğinin kabul gördüğü 1980’li yılların başlarında Neoliberal politikalar etkili olmaya başlamıştır (Çakmak, 2006: 42-49).

Neoliberal politikaların bölgesel kalkınma yaklaşımı, merkezi yönetimin sürükleyici rol üstlendiği ve daha çok serbestlik öngören uygulamalar çerçevesinde belirlenmiştir. Liberal politikalarla yerel/bölgesel aktörlerin daha aktif duruma getirilmesi ve bu şekilde az gelişmiş bölgelere yatırımların çekilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının başlıca araçları; bireysel işletmelere ödemeler, Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) için danışmanlık ve eğitim hizmetleri ve yeni işletmeleri desteklemeye yönelik işletme kuluçkaları ve teknoloji geliştirme merkezlerinin oluşturulmasıdır. 1990’lı yıllara kadar etkisini sürdüren Neoliberal politikalar beklenen etkiyi yaratamamış aksine bu süreçte bölgeler arası dengesizlikler daha da derinleşmiştir (Çakmak, 2006: 49-50). Keynezyen ve Neoliberal yaklaşımda bölgesel politikalar yukarıdan aşağıya doğru bir anlayışla uygulanmıştır (Arslan ve Demirel 2010: 51). Bu iki yaklaşımın bölgesel kalkınmada yetersiz oluşu 1990’lı yıllarda “Yeni Yerel Ekonomik Kalkınma” yaklaşımının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışının odak noktası, yerel aktörlerin katılımı ile oluşturulmuş stratejik bölge planına uygun faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Bu yaklaşımda merkezi hükümet yol gösterici bir rol üstlenmiştir. Yeni yerel ekonomik kalkınma modeli tabandan yukarıya doğru örgütlenme modeli, adem-i merkezîyetçi bir yönetim anlayışı ve içsel kaynakların kullanımına dayanan bir

yaklaşım benimsemiştir. BKA'lar, Yeni yerel ekonomik kalkınma anlayışında yerel ekonomik kalkınma stratejini uygulayan ve bölgedeki aktörlerin katılımıyla oluşan bir yapı olarak ön plana çıkmaktadır (Çakmak, 2006: 54-57).

Bölgesel kalkınma teorileri ile ilgili literatürde birçok sınıflandırılması mevcuttur. Bu çalışmada mevcut sınıflandırmalardan ikisine yer verilmiştir. Bölgesel kalkınma teorilerinin sınıflandırılması Tablo 1.2 ve Tablo 1.3'de gösterilmiştir.

Tablo 1.2'de bölgesel kalkınma teorilerinin iktisadi kuramlara göre sınıflandırılması yer almaktadır.

Tablo 1.2. (2) Bölgesel Kalkınma Teorilerinin Sınıflandırılması I

İktisadi Kuram	Bölgesel Kalkınma Kuramları
Neo-Klasik	Kaynak Dağılımında Denge Modelleri
Keynesgil Talep Neo-Klasik Sanayi Yer Seçimi Kuramı	Kalkınma Kutupları Modelleri Merkez-Çevre Kuramları-Dışsal Etkiler Tarafından Kalkınma Modelleri
Neo-Marksist Neo-Liberal Monetarist Arz-Yönlü Ekonomi	Eşitsiz Bölgesel Kalkınma Modelleri Aşağıdan Kalkınma Modelleri Yeni Sanayi Bölgeleri Modelleri
Bilgi Ekonomisi Evrimsel Ekonomi Kurumsal Ekonomi	Yenilikçi Öğrenen Bölge Modelleri Yerel/küresel Kalkınma Modelleri Yer ve Bağlam Bağımlı Kuramlar

Kaynak: Ecaral 2005'den aktaran Tiftikçiğil, s. 9.

Tablo 1.2'ye göre Neo-Klasik İktisat Kuramının Kaynak Dağılımında Denge Modelleri, Keynesyen İktisat Kuramının Kalkınma Kutupları Modelleri ve Neo-Klasiklerin Sanayi Yer Seçimi Kuramının Merkez-Çevre Kuramları-Dışsal Etkiler Tarafından Kalkınma Modelleri bölgesel kalkınma açısından ele aldıkları teorilerdir. Neo-Marksist Kuramının Eşitsiz Bölgesel Kalkınma, Neo-Liberal Monetarist Kuramının Aşağıdan Kalkınma, Arz-Yönlü Ekonomi Kuramının Yeni Sanayi Bölgeleri, Bilgi Ekonomisi Yaklaşımın Yenilikçi Öğrenen Bölge, Evrimsel Ekonomi Yaklaşımın Yerel/Küresel Kalkınma ve Kurumsal Ekonomi Yaklaşımın Yer ve Bağlam Bağımlı Kuramlar olarak bölgesel kalkınma kapsamında ele aldıkları teorileri oluşturmaktadır.

Bölgesel kalkınma modellerinin bir diğer sınıflandırılması ise Tablo 1.3’de yer almaktadır.

Tablo 1.3. (3) Bölgesel Kalkınma Teorilerinin Sınıflandırılması II

Eski Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları	Keynesyen Bölgesel Büyüme Modeli Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Modeli Merkezi Yer (Alan) Teorisi
Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları	Endojen/İçsel Bölgesel Kalkınma Modeli Cazibe Merkezi Modelleri

Kaynak: Aktakas 2006’dan aktaran Tiftikçiğil, s. 10.

Tablo 1.3’de görüldüğü gibi bölgesel kalkınma modelleri Eski ve Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eski Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları; Keynesyen Bölgesel Büyüme Modeli, Neo-Klasik Bölgesel Büyüme Modeli ve Merkezi Yer (Alan) Teorisi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ise Endojen/İçsel Bölgesel Kalkınma Modeli ve Cazibe Merkezi Modelleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümde sadece Endojen/İçsel Bölgesel Kalkınma Modeli açıklanmıştır.

1.4.1. Endojen/İçsel Bölgesel Kalkınma Modeli

1980’lerden itibaren bölgesel kalkınma teorilerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Dışsal bölgesel kalkınma anlayışı yerini içsel bölgesel kalkınma anlayışına bırakmış, böylece alan odaklı görüşleri ön plana çıkaracak politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (Çetin, 2005: 2). G. Mankiw, P. M. Romer, R. E. Lucas ve R. J. Barro tarafından geliştirilen içsel büyüme kuramı, ekonomik kalkınmanın kaynakları ile ilgili yeni bir bakış açısı getirmektedir. Bu model teknolojik ilerleme kadar onun belirleyicileri üzerinde de durmakta, Ar-Ge, beşeri sermaye, teknolojik gelişme ve eğitim gibi içsel büyümenin aktörlerini geliştirmeye yönelik politikalara öncelik verilmesini savunmaktadır (Doğan ve Öztürk, 2010: 44).

Bu yaklaşım, yerel kaynaklar ve faaliyetlerin içsel potansiyellerine ve bölgesel önceliklere önem veren bir kalkınma stratejisidir. Bu kalkınma yaklaşımı, bölgesel aktör ve dinamiklerin kalkınma sürecinin başlaması, planlanması, uygulanması ve izlenmesi faaliyetlerine katılımına imkan sağlamaktadır. Bu modele göre; kaynaklar, bölgesel

aktörler ve kurumlar birbiriyle etkileşim halinde olan bölgesel alt sistemleri oluşturmak için farklı düzeylerde organize olur ve faaliyete geçer. Bu sistemler, bölgesel dinamikler olarak değerlendirilmektedir. Bu dinamikleri; şehir sistemleri, yerel üretim sistemleri ve yenilikçi çevre olarak ele almak mümkündür (Çetin, 2005: 3-4).

Endojen bölgesel kalkınma anlayışının temel hedefi, bölgenin içsel kaynaklarına dayanarak, bölgenin kendi kalkınma sürecine hakim olmalarını ve bu sürecin öznelere durumuna gelmelerini sağlamaktır (Çakmak ve Erden, 2005: 82). Bu modelin temel eksikliği toplumların sosyal farklılıklarına ve kurumsal özelliklerine dair bilgi vermemesidir. Pozitiflik, değerlerden bağımsızlık ve belirli ekonomik değişkenlerin miktarları yanında nitelikleri üzerinde de durmak dışında Neoliberal kalkınma modelinden bir farkı bulunmamaktadır (Doğan ve Öztürk, 2010: 45).

İKİNCİ BÖLÜM

2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

2.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tanımı

BKA'lar ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Genel bir tanıma göre BKA, ‘‘merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş’’ olarak tanımlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

Bir başka tanıma göre BKA'lar, ‘‘kamusal veya yarı kamusal misyon üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki tüm şirket, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler ile işbirliği hedefleyen ve böylece faaliyetlerini daha da etkinleştiren yapılardır’’ (Avaner, 2005: 242-243). Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'nin (EURADA) tanımına göre BKA'lar; ‘‘Genel ve sektörel kalkınma sorunlarını belirleyen, bu sorunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri bulan ve bunları geliştiren projeleri destekleyen birimlerdir’’ (EURADA, 1999).

Diğer bir tanıma göre ise BKA'lar, ‘‘Merkezi hükümet ve yerel birimlerin yapısının dışında, çoğunlukla yumuşak politika araçlarını entegre biçimde kullanarak yerel iktisadi kalkınmayı destekleyen, bölgesel bazda yerleşik, kamu tarafından finanse edilen kurumlardır’’ (Halkier, 2006: 3).

Bu tanımlar göz önüne alındığında BKA'lar ile ilgili üç temel öge oluşmaktadır. Bunlar; coğrafi olarak belirli bir bölgeyi kapsaması, kamu gücüne dayanması ve ekonomik kalkınmayı amaçlaması şeklinde sıralanabilir (Koçberber, 2006: 37).

2.2. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihsel Gelişimi

Dünyada ilk BKA olarak nitelendirilebilecek kurum Amerika'da 1933 yılında kurulan Tennessee Valley Authority (TVA) adlı kuruluştur (Özmen, 2008: 331). 1929

yılında yaşanan Büyük Buhran nedeniyle hem öncelikli olarak gelişmiş kentler hem de kırsal bölgeler olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu yıkıcı etki daha çok Kuzey Amerika ve Avrupa’ da görülmüştür. Bu krizden etkilenen birçok ülkede bölgesel kalkınma programları uygulanmıştır. Nitekim Amerika’da 1929 ekonomik krizinden etkilenen Tennessee Vadisi’nde uygulanan bölgesel kalkınma programı, böyle bir zorunluluğun sonucu olarak kurulmuştur (Cankorkmaz, 2011: 121-122).

İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı yıllara gelindiğinde ise, savaşın olumsuz etkileri ve teknolojik gelişmeler, Avrupa’nın Batı ülkelerinde gelişmişlik farklılıklarına neden olmuştur. İtalya’da bölgeler arasındaki farklılıkların yüksek seviyelere ulaşması, Fransa’da Paris ve çevresinin diğer bölgelerden daha fazla gelişme göstermesi ve Avrupa’nın diğer ülkelerinde yaşanan bu sorunlar bölgesel kalkınmayı sağlayacak politikaların oluşturulmasına neden olmuştur (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 87-88). Bu gelişmeler sonucunda Avrupa’da ilk BKA 1950’lerde İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda BKA’lar bölgenin diğer sorunlarına çözüm üretmede uzmanlaşmış ve sayıları hızla çoğalmıştır. Özellikle 1960 ve 1970’lerde gelişmiş ülkelerin bölgelerinde yaşanan sosyo-ekonomik değişimler bu ülkelerde BKA sayısının artmasını sağlamıştır (Çakmak, 2006: 67).

Tablo 2.1’de görüldüğü üzere bilhassa 1990’lı yıllardan sonra AB’nin bölgesel kalkınmaya yönelik fon sağlamasıyla birlikte, AB’ye üye ülkelerde BKA sayıları ciddi oranda artış göstermiştir. AB’ye sonradan katılan birçok ülkede BKA’lar AB’nin isteği üzerine kurulmuştur (Özen, 2005: 2).

Tablo 2.1. (4) Avrupa Ülkeleri Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Dönemleri

1950 öncesi ve 1950'ler	1960'lar ve 1970'ler	1980'ler	1990'lar
Belçika Avusturya İrlanda Fransa	İngiltere Almanya Hollanda İtalya	Yunanistan Danimarka İspanya Finlandiya	Slovakya Bulgaristan Estonya Çek Cumhuriyeti Macaristan İsveç Litvanya Portekiz Polonya Ukrayna

Kaynak: Kayasü vd., 2003: 7.

BKA modeli gelişmesinin önemli bir kısmını Avrupa'da tamamlamış ve böylece sadece merkezi yönetimler değil merkezi ve yerel yönetimler birlikte hareket ederek, oluşturulan kalkınma planları doğrultusunda bölgesel kalkınma anlayışı gündeme gelmiştir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 167). Avrupa ülkelerinde çalışmalarını sürdüren 200'ün üzerinde uluslararası ve ulusal düzeyde BKA'lar bulunmaktadır. Avrupa'da 150 üyesi bulunan Avrupa Kalkınma Ajansı (EURADA), bu ajansların üst kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Koçberber, 2006: 39).

1950 ve 1960'lı yıllarda faaliyet gösteren BKA'lar merkezi yönetimin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi sağlamak, bu planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemekle görevli iken, 1980'lerde küreselleşme ile artan yerel rekabet ve gelişen kamu işletmeciliği anlayışıyla birlikte, yerel birimlerin ve özel kesimin bölgesel kalkınma sürecine katılımını sağlamakla görevlendirilmişlerdir (Özen, 2005: 4). Küreselleşme süreci, 2. Dünya Savaşı ve bölgesel kalkınmaya yönelik finansman sağlayan uluslararası kuruluşlar (Dünya Bankası, AB Fonları vb.) BKA'ların yaygınlaştırılmasında etkileri olan önemli unsurlardır (Şimşek, 2013: 10). BKA'lar başta Amerika ve AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkede bölgesel kalkınma amacına yönelik olarak faaliyette bulunmaktadır. Günümüzde 20.000'den fazla BKA olarak nitelendirilebilecek kurum bulunmaktadır (Çakmak, 2006: 64).

2.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri

Günümüzde BKA'lar ağırlıklı olarak tabandan tavana doğru örgütlenme yapısı benimsemektedirler (Berber ve Çelepçi, 2005: 146). Ancak BKA'lar yasal ve idari yapıları, faaliyetleri, görevleri, finansman kaynakları, diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri yönünden ve daha birçok açıdan ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Tablo 2.2'de görüldüğü gibi, geleneksel tavandan tabana yaklaşım örgütlenme yapısı, politika araçları, ekonomik araçlar ve işlevsel yöntem kapsamında tabandan tavana doğru değişim göstermiştir.

Tablo 2.2. (5) Geleneksel Tavandan Tabana Yaklaşımına Karşı Yeni Tabandan Tavana Yaklaşım

Yenilikler	Geleneksel Tavandan Tabana	Yeni Tabandan Tavana
Örgütlenme	Bürokratik genel yaklaşımlar, Merkezi yönetim,	Esnek ihtisaslaşmış yaklaşımlar, Bölgesel yarı özerk yapı,
Ekonomik Araçlar	Ulusal ekonominin büyümesi, Bölgeler arası eşitlik,	Bölgesel ekonominin büyümesi, Bölgeler arası rekabet,
İşlevsel Yöntem	Sorunlara tepki veren	Sorunları öngörerek önlem alan
Politika Araçları	Mali yaptırımlar Bürokratik düzenlemeler Kamu ve danışmanlık hizmetleri	Danışmanlık ve kamu hizmetleri Finansal yaptırımlar

Kaynak: Berber ve Çelepçi, 2005: 147.

BKA'ların genel olarak kuruluş sebepleri; girişimcilerin desteklenmesi, bölgesel stratejik planlamaların yapılması ve uygulanması, altyapı hizmetlerinin sunulmasına olanak sağlanması, özel sektöre yeni ürün ve hizmet üretimi yapabilmesi için finansal kaynak sağlanması şeklinde sıralanabilir (Maç, 2006: 1).

BKA'ların çalışma ilkelerinin dayandığı temel noktalar ise şunlardır (Demirci, 2005: 182);

- Kalkınmanın temelinde özel sektör olmalı ve kamu yatırımları sadece altyapı çalışmalarında olmalıdır.
- Girişimcilerin kamusal alandaki işlemleri hızlandırılmalıdır.
- İşletmeler desteklenmeli ve ihracata yönelik işletmeler, iç piyasaya hizmet verenlere tercih edilmelidir.

BKA'ların hangi bölgelerde kurulacağına dair belirlenmiş bir kural yoktur. Ancak BKA'ların kuruldukları bölgede işlevsel olabilmeleri için bazı faktörlerin olması gerekmektedir. Bunlar; girişimci ve girişimcilik altyapısı, nüfusun yeterli düzeyde ve işgücünün nitelikli olması, bölgesel kalkınma uygulamaları üzerinde görüş birliği olması, gelişmeye olanak sağlayan sektörlerin bölgedeki varlığı, rekabete dayanan iş çevresinin olması ve kamu desteğinin sağlanmasıdır (Berber ve Çelepçi, 2005: 147).

Genel olarak BKA'ların ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Koçberber, 2006: 39-40);

- Bölgesel politikalar oluşturmak; ajanslar hazırlanan bu politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında mevzuatları çerçevesinde serbesttirler.
- Ajans bünyesinde hazırlanan bölgesel politikaları uygulanmakla görevli yönetim kurulu bulunur ve kurulun üyeleri çoğunlukla hükümet tarafından atanır.
- Ajanslar yatırımcılara danışmanlık hizmeti sunarlar.
- Ajanslar bölgelerinde bulunan işletmelere fon sağlarlar.
- Bölgelerinde işgücünün eğitimi kapsamında çalışmalar yürütürler.
- Bölgelerine dışarıdan teknoloji transfer ederler ve altyapı faaliyetlerinde bulunurlar.

BKA'ların etkinliğini belirleyen başlıca unsurlar şunlardır (Temizocak, 2006: 389);

- Yetki ve meşruiyet,
- Finansal kaynaklar,
- Nicelik ve nitelik açısından yeterli personelin varlığı,
- Bölgenin kalkınmasına yönelik planlama sürecinin varlığı,
- BKA'ların bölgedeki girişimcilerle ilişkilerinin yoğunluğu,
- Bölgesel tutarlılık,
- Bölgeyle ilgili doğru ve güncel bilgiye ulaşılabilirlik.

2.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaçları ve Görevleri

BKA'ların temel hedefi, bölgelerin sorunlarını ve potansiyelini dikkate alarak oluşturdukları politikalarla, bölgenin kalkınmasını ve bölge halkının kalkınmaya katılmasını sağlamaktır. Ayrıca BKA'ların uzun soluklu bir kalkınma sürecini sağlamak yönünden ekonomik, bölgeye ilgiyi artırmak açısından çevresel ve bölgenin sosyo-

kültürel yönünün geliştirilmesi bakımından sosyal amaçları bulunmaktadır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 90).

Dünyanın birçok yerinde bulunan BKA'ların amaçları ve görevleri var oldukları bölgenin potansiyeline göre farklılıklar göstermektedir. Ajansların çoğu, bölgeye yatırım yapmak isteyenlere sadece bilgi sağlamakla yetinmektedir. Bazı BKA'lar ise, teknoloji transferi ve girişimlere geniş kapsamlı destek sağlama faaliyetlerini de yürütmektedirler. Ayrıca ajansların bir kısmı fabrika ve ofis binaları vb. yapılar inşa ederek yatırımcılara kiralamakta veya satmaktadırlar. BKA'ların küçük bir kısmı ise havaalanı, yol ve liman vb. altyapı çalışmalarını yürütmektedir. Son yıllarda ise bazı ajanslar mesleki eğitim konusunda destek hizmetleri sağlamaya başlamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

2.5. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

BKA'ların faaliyetlerini altı başlık halinde ele almak mümkündür. Bunlar şöyledir (Kayasü vd., 2003: 16-19);

➤ **İçsel kalkınma:** BKA'ların büyük bir kısmı buldukları bölgenin içsel potansiyelini ortaya çıkarmak amacıyla faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerden bazıları; altyapı çalışmaları, yerel idareciler ve girişimler için bölgenin potansiyeli ile ilgili bilgilerin elde edilmesi, araştırma merkezleri, serbest ticaret bölgeleri ve yeni oluşan sanayi alanları gibi altyapıların yönetim faaliyetleri şeklinde sıralanabilir.

➤ **Yabancı yatırım çekmek:** BKA'lar buldukları bölgeye sermaye çekmek için çeşitli araçlar kullanmaktadırlar. Bu araçlardan bazıları; ticaret fuarlarına ve sergilerine katılma, bilgilendirme kampanyaları, yurt dışında ofis kurma ve ulusal kurumlarla işbirliği yapma şeklindedir.

➤ **Girişimcilere verilen hizmetler:** Bu hizmetleri finansman hizmetleri ile finansman dışı hizmetler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Finansal hizmetler; ihracat desteği, vergi indirimi, krediler, başlangıç sermayesi sağlamak gibi hizmetler şeklinde sayabiliriz. Finans dışı hizmetleri ise üç alt sınıfa ayırmak mümkündür. Bunlar; KOBİ'lerin uluslararasılaştırılmasına verilen hizmetler, potansiyel girişimcilere ve KOBİ'lere kuruluş aşamasında verilen hizmetler ve varolan girişimcilere verilen hizmetlerdir.

- **Yerel ve Bölgesel Yetkililere Verilen Hizmetler:** Yerel ve bölgesel yönetimler adına belirli işleri yürütme ve danışmanlık benzeri hizmetlerdir.
- **Eğitim Hizmetleri:** Bu hizmetler girişimcilere ve işgücüne sunulan eğitim çalışmalarını kapsamaktadır.
- **Uluslararası Faaliyetler:** BKA'lar bölgenin kalkınmasını sağlamak amacıyla uluslararası projelere katılarak çeşitli hizmetler sunmaktadırlar.

2.6. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türleri ve Yasal Yapıları

BKA'ları kuruluş biçimlerine göre, faaliyetlerine göre, fonksiyonlarına göre ve mali kaynaklarına göre sınıflandırabiliriz (EURADA, 1999; Çakmak, 2006: 69-72). Kuruluş biçimlerine göre BKA'lar (EURADA, 1999);

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan BKA'lar,
- Bölgesel ve yerel yönetimler içinde kurulan BKA'lar,
- Bölgesel ve yerel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar,
- Kamu ve özel kesim ortaklığı ile kurulmuş BKA'lar, olarak dört ana gruba ayrılmaktadırlar.

Merkezi hükümetler tarafından kurulan BKA'lar, kurumsal ve mali kaynaklara ulaşılabilirliği açısından diğerlerine göre daha avantajlıdır. Bu ajanslar genellikle kısa dönemli amaçları gerçekleştirmek için kurulurlar. Bölgesel ve yerel yönetimler içinde kurulan BKA'lar, bölgenin potansiyelini ve sorunlarını daha iyi bilmektedirler. Fakat yerel birimlerin devlete bağımlı olmaları bu ajansların işlevselliğini kısıtlamaktadır. Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar, yerel ve bölgesel yönetimlerin yapıları dışında kuruldukları için daha hızlı karar alabilmektedirler. Bu ajanslar diğer yerel yapılara karşı daha az sorumludurlar. Kamu/özel ortaklığı ile kurulmuş BKA'lar ise, uygulamalar ve hedefler bakımından bu iki sektörün fikirlerini bir araya getirirler (Çakmak, 2006: 70).

Faaliyetlerine göre BKA'lar (EURADA, 1999);

- Stratejik BKA'lar,
- Genel işlevli operasyonel BKA'lar,
- Sektörel operasyonel BKA'lar,
- Dış yatırım çekmek için kurulan BKA'lar/İçsel cazibe ajansları

Stratejik BKA'lar, KOBİ'lere destekleyici bilgi sağlama, bilgi bankalarının oluşturulması gibi faaliyetleri yürütmektedirler. Genel işlevli operasyonel BKA'ların esas hedefleri sektörler arasında kalkınma projelerinin hazırlanması, desteklenmesi ve yönetilmesidir. Sektörel operasyonel BKA'lar ise bölgedeki belirli bir sektörü veya faaliyeti desteklemek amacıyla kurulurlar. Son olarak İçsel cazibe ajansları da bölgeye yatırım çekmek için faaliyetlerde bulunurlar (Çakmak, 2006: 71).

Fonksiyonlarına göre BKA'lar;

Küçük ajanslar ve Çok fonksiyonlu ajanslar olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Çok fonksiyonlu ajanslar; altyapı çalışmaları, danışmanlık hizmetleri, stratejik planlar oluşturma ve uluslararası fonları yönetme gibi fonksiyonları yerine getirirler. Ayrıca bu ajanslar belirledikleri yatırımları yapacak kadar kaynağa sahiptirler. Küçük ajansların ise; daha çok bölgeye yatırım sağlamak, bölgeyle ilgili veri hazırlamak ve teknoloji transferi ile ilgili çalışmaları yürütmek gibi sınırlı fonksiyonları vardır (Çakmak, 2006: 72).

Mali kaynaklarına göre BKA'lar;

Bu kritere göre ajanslar zayıf ve güçlü ajanslar olarak ikiye ayrılırlar. Zayıf ajansların bütçe imkanlarının çoğu AB kaynaklarından oluşurken bu fon dışındaki kaynakları yetersizdir. Güçlü ajansların ise, yeterli seviyedeki çok çeşitli finansman kaynakları vardır (Çakmak, 2006: 72).

Bölgesel kalkınma ajanslarının yasal yapıları genellikle her ülkede farklıdır. Tablo 2.3'de görüleceği gibi ajanslar yapıları, her ülkenin ekonomik ve kurumsal yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Tablo 2.3. (6) Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Yasal Yapıları

Ülkeler	Yasal Yapıları
Almanya	Limited Şirket, Kamu Yasası Kuruluşları
Fransa	Karma Ekonomi Şirketi, Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş
Danimarka	Kar Amacı Olmayan Vakıflar
Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Estonya,	Anonim Şirket
İspanya	Kamu-Özel Yasa Kurumları
Belçika	Belediyeler Arası Ajanslar, Kamu Yasası Kuruluşları
İngiltere	Yerel Otoritelerin Garantisiyle Sınırlı Şirket
Litvanya	Kar Amacı Gütmeyen Şirketler
Yunanistan	Belediye Girişimi
Romanya	Vakıflar
İsveç	Sınırlı Şirket
Hollanda, İrlanda, İtalya	Kamu Limited Şirketleri
Bulgaristan, Macaristan, Ukrayna	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş
Portekiz	Kamu-Özel Anonim Şirketi

Kaynak: Kayasü vd., 2003: 12.

2.7. Bölgesel Kalkınma Ajansları Finansman Kaynakları

BKA'ların finansal kaynakları; özel fonlar, kamu fonları, kamu tarafından sağlanan bina, personel ve vergi muafiyeti, ajans faaliyetleri sonucu elde edilen gelirler ve uluslararası proje ya da fonlardan oluşmaktadır (EURADA, 1999). Genel olarak ajans gelirleri özel fonlar ve genel bütçeden tahsil edilmektedir. BKA'lara devlet tarafından başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde sermaye tahsisi yapılmakta ve sanayileşmeyi destekleyen ajanslara devlet çeşitli fonlar sağlamaktadır (Berber ve Çelepçi, 2005: 149).

Dünya Bankası ve AB'de ajanslara fon sağlamaktadır. AB'nin sağladığı fonlara "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" (ABKF) ve "Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu" (ÖKYAF) örnek verilebilir. ABKF, bölgesel kalkınmayı sağlamak ve altyapıları geliştirmek amacıyla yapısal zorluk yaşayan ülkelere verilmektedir. ÖKYAF ise, AB'ye aday olan ülkelerin altyapılarını geliştirmesi için oluşturulan projelere verilmektedir. Ayrıca bu kaynaklara ek olarak ajanslar borsa yatırımlarından da kira geliri elde

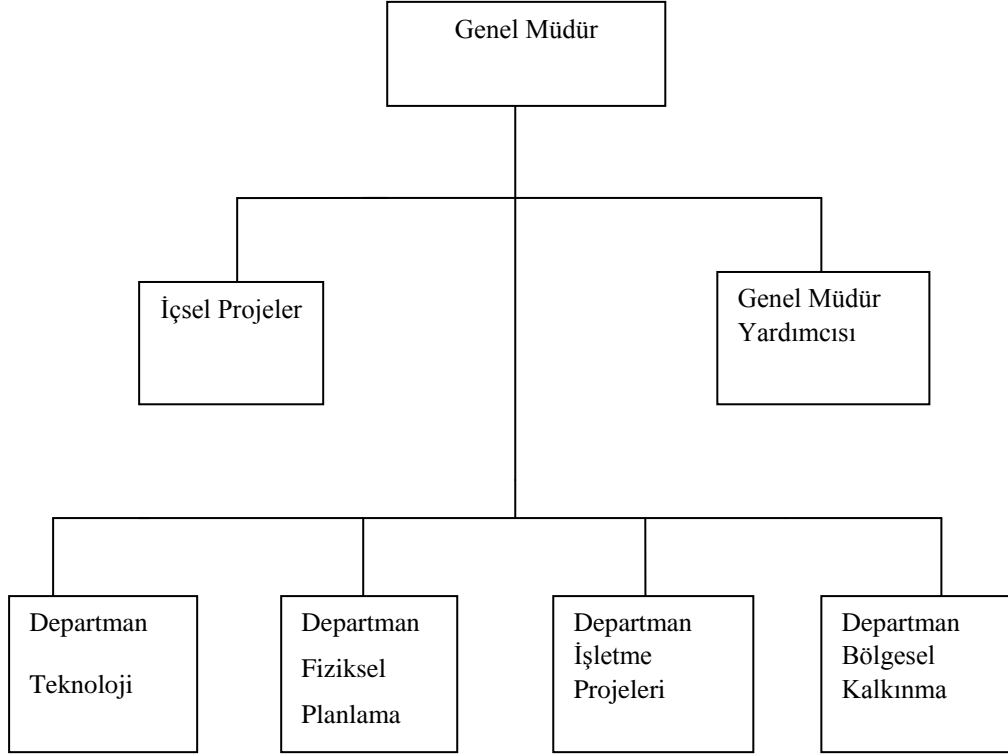
etmektedirler. Bazı ülkelerde ajanslar vergi gelirlerinden de pay alırlar. BKA'lar çalışmalarını yürütebilmeleri için gerekli kaynakları kendi içlerinden karşılayamadıkları zaman, dış gelirlere başvurabilirler (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 93-94).

2.8. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı ve Personel Yapısı

BKA'ların yönetiminde ikili bir yapı söz konusudur. Bunlardan ilki Genel Müdür, Genel Kurul, Denetleme Komitesi ve Denetim Kurulu gibi temel unsurlardan oluşmaktadır. İkincisi ise teknik bölümler ve çalışma gruplarından meydana gelmektedir. Ajansların büyük bir kısmında Yönetim Kurulu bulunmaktadır. Yönetim Kurulu ajansların politikalarını oluşturmak ve uygulamakla görevlidir. Kurulun üyeleri çoğunlukla hükümet tarafından atanmaktadır. Ayrıca, ajanslar harcamaları yönünden kamu otoritelerine karşı sorumludurlar. Ajanslar politikalarının oluşturulması ve uygulanması yönünden ise, kanunları çerçevesinde serbest bırakılmışlardır (Berber ve Çelepçi, 2005: 148).

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi genel olarak bir BKA'ların organizasyon yapısı genel müdür, genel müdüre bağlı iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu iki ana bölüm, içsel projelerin gerçekleştirilmesinden sorumlu birim ve genel müdür yardımcısıdır. Ayrıca genel müdürlüğe bağlı proje, planlama gibi faaliyetleri yürütmekle görevli departmanlar bulunmaktadır.

Şekil 2.1. (1) Genel Olarak Bir Bölgesel Kalkınma Ajansının Organizasyon Şeması

Kaynak: EURADA, 1999.

BKA'ların personel yapıları, buldukları bölgenin ihtiyaçlarına göre şekillendiğinden benzer bir yapı sergilemez. Ajansların personel sayıları da kuruldukları bölgeye ve faaliyetlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Demirci, 2005: 188). Tablo 2.4'de görüldüğü üzere BKA'ların personel sayıları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ayrıca aynı ülkede bulunan ajanslarda bile personel sayısı farklı olabilmektedir. Bazı ajanslarda personel sayısı on ve daha az iken, bazı ajanslarda bu sayı beş yüzün üzerine çıkabilmektedir.

Tablo 2.4. (7) Farklı Ülkelerde BKA'ların Personel Sayısı

Ülke	Kalkınma Ajansı	Personel Sayısı (Kişi)
Fransa	ARD Haute-Normandie	11-25
Almanya	Nordrhein-Westfalen	25-50
	Rhein-Erft	10 veya daha az
İngiltere	Scottish Enterprise	500 veya daha fazla
	Greater London Ent.	51-100
İsveç	ALMI Företagspartner	11-25
Bulgaristan	Smolian RDA	10 veya daha az
	Burgas RDA	10 veya daha az
Danimarka	Storstorms BDC	11-25
Polonya	Lublin Foundation	11-25
Portekiz	CDR Setubal	11-25
İrlanda	Shannon Development	25-50
Belçika	GOM Oost-Vlaanderen	25-50
	IDELUX	51-100

Kaynak: Demirci, 2005: 189.

2.9. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

2.9.1. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri

Türkiye’de, bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla çeşitli politikalar ve araçlar uygulanmıştır. Bu amaçla ‘bölgesel kalkınma planları (BKP)’, ‘organize sanayi bölgeleri (OBS)’, yatırım teşvikleri’, ‘kalkınmada öncelikli yöreler (KÖY)’, ‘kırsal kalkınma projeleri (KKP)’, ‘kurumsal sosyal sorumluluk (KSS)’ gibi araçlar uygulanmaya konulmuştur (Tutar ve Demiral, 2007: 71).

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları 1960’lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamıştır. Türkiye’de farklı dönemlerde bölgesel gelişme planları uygulanmıştır. Kalkınma planlardan günümüzde uygulamada olanları; Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP),Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP)’tır. Ayrıca Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi,

Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi ve Ordu- Giresun Kırsal Kalkınma Projesi gibi kırsal kalkınma projeleri de uygulanmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 174).

Türkiye’de BKA uygulamasına yönelik ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Bu çalışmaların başlamasının nedeni; ülke içinde beklenen yerelliklerin kendi içsel kalkınma dinamikleri ile birlikte, AB’ye katılma sürecini hızlandırmaktır. Bu süreçte hazırlanan çalışmaların büyük bir kısmı proje aşamasında kalmış ya da uygulamanın başında çıkan problemler nedeniyle sona ermiştir. Bu süreçte hazırlanmış bazı önemli uygulamalar şöyledir; Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) çerçevesinde kurulan Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM), Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı ve DPT’nin Doğu Anadolu Projesi içerisinde yer alan Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) örnek olarak verebilir (Berber ve Çelepçi, 2005: 152).

2.9.1.1. GAP- Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri

Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM) uygulaması, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve GAP İdaresi’nin ortaklaşa yürüttüğü “GAP Bölgesi’nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması” projesi kapsamında 1997 yılında başlamıştır. Proje kapsamında hizmet verilen iller; Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin’dir. Projenin 2002 yılında tamamlanmıştır. Bu tarihten sonra projenin 5 yıl daha devam etmesi için AB ile anlaşma sağlanmıştır. Bu ikinci aşamada Gaziantep ili hariç proje çalışmaları diğer illerde devam etmiştir (Kayasü vd., 2003: 80).

GAP-GİDEM’ler tarafından sunulan hizmetlerden bazıları şunlardır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000);

- Bölgede uygun yatırım alanlarının bulunması,
- Finansman, pazar alanları ve teknik konularda araştırmalar yapılması,
- Girişimcilerin yatırım kaynaklarına ulaşımın sürecinde yol gösterilmesi,
- Yatırımcıların ortak arayışlarına danışmanlık hizmeti verilmesi,
- Yatırım bankacılığı danışmanlığı,
- Yatırımcılara seminer ve eğitim programları düzenlenmesi.

GİDEM'ler, BKA'ların bütün işlevlerini yerine getirmemektedir. Ancak GİDEM'ler esnek politika araçlarını kullanan bir BKA modeli olarak nitelendirilmektedirler. GİDEM'ler 1997 yılından itibaren başarıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler (Kayasü vd., 2003: 81).

2.9.1.2. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı

Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA), Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) bünyesinde kurulmuştur. EGEV, İzmir ve Ege Bölgesi'nin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 1992 yılında kurulmuştur. EGEV, AB'nin Akdeniz ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek amacıyla oluşturulan Med-Invest programı kapsamında bir proje içinde yer aldı. Bu proje kapsamında 1993 yılında EBKA'nın kuruluş çalışmaları başlamıştır. EBKA'nın temel hedefi bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamaktır. EBKA iki temel strateji belirlemiştir. Bunlardan ilki Türkiye'yi tanıtmak, ikincisi ise İzmir, Ege Bölgesi'ni tanıtmaktır (Kayasü vd., 2003: 81). EBKA başarılı faaliyetler yürütmesine rağmen, 1990'lı yıllarda ülkemizde BKA'ların yasal temeli olmadığından finansman, örgütlenme vb. açıdan yoksundu. 1995 yılında projenin tamamlanmasından ardından EBKA, EGEV'in bünyesinde bir anonim şirket olarak varlığını sürdürmektedir (Temizocak, 2006: 390).

2.9.1.3. Mersin Kalkınma Ajansı

Mersin Kalkınma Ajansı, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde 2002 yılında kurulmuştur. Ajansın kurulma sürecinde; Shannon, EURADA, Alsace ve Info Murcia Kalkınma Ajanslarından danışmanlık desteği alınmıştır. Mersin Kalkınma Ajansı'nın amacı Mersin'in kalkınmasını sağlamaktır. Ajansın yatırımcıları bölgeye çekmek, bölgenin alt yapıyı geliştirmek, bölge ile ilgili araştırmalar yapmak, bilgi bankası oluşturmak, ekonomik, kültürel, sosyal ve bilimsel çalışmalar yapmak, seminer, konferans vb. faaliyetleri düzenlemek ve kamu kesimini, sivil toplum kuruluşlarını (STK) ve özel sektörü bölgenin gelişmesi için yönlendirmek gibi görevleri bulunmaktadır (Berber ve Çelepçi, 2005: 153).

2.9.1.4. Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı Önerisi

DPT'nin, geliştirdiği Doğu Anadolu Projesi'nde yer alan Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) önerisidir. Ajansın kurulmasında; Özerklik, Bölgesellik, Katılımcılık, Kamusalılık, Tamamlayıcılık, Uygun ölçekte olmak üzere temel altı ilke belirlenmiştir. EKA'nın faaliyet alanı hizmet ve sanayi sektörleri olarak belirlenmiştir. Bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren başka kurum ve kuruluşlar olmasından dolayı ajansın bu alanda faaliyet göstermemesi öngörülmüştür. EKA'nın bölgenin tanıtımını sağlama, yatırımları bölgeye çekme, işletmelere ve yatırımcılara danışmanlık hizmeti sunma, finansman kaynağı sağlama ve işgücü eğitimi hizmeti sunma vb. görevleri bulunmaktadır (Kayasü, 2003: 84-85).

2.9.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci

Türkiye'de BKA'ların yapılanmasında rol oynayan temel faktör AB'ye üyelik sürecinde yaşanan gelişmelerdir. AB, aday ve üye olacak ülkelerde bölgesel planlamanın yeni bir yaklaşımla ele alınarak BKA'ların kurulmasını istemiştir. 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin Birliğe aday üyeliğinin kesinleşmesinin ardından, Türkiye'de BKA modeli ciddi anlamda ilk kez ele alınmıştır. Bu süreçte Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanmış olan 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler içinde yer alan BKA'ları oluşturmak amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır. İlk aşamada, Birlik kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics-İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması-İBBS) Sistemi 2002 yılında Bankalar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir (Maç, 2006: 3-4). Bu kararla birlikte AB İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına (NUTS) uygun karşılaştırılabilir veri tabanı hazırlamak amacıyla, üç düzeyde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) yapılmıştır. Bu sınıflandırmada iller "Düzye 3" olarak belirtilmiş, sosyal, coğrafi ve ekonomik açıdan benzerlik gösteren komşu iller bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri göz önüne alınarak "Düzye 1" ve "Düzye 2" bölgeleri oluşturulmuştur (Avaner, 2005: 248-249). Düzye 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Düzye 3 kapsamındaki komşu iller gruplandırılarak 26 adet Düzye 2 istatistiki bölge birimi ve Düzye 2 istatistiki bölge biriminin gruplandırılması sonucu da 12 adet Düzye 1 istatistiki bölge birimi

oluşturulmuştur. Bu sınıflandırmada ajanslar merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 bölge biriminde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir (Berber ve Çelepçi, 2005: 151). Türkiye'nin Düzey 1 Bölgeleri; Batı Anadolu, Akdeniz, Ortadoğu Anadolu, Batı Marmara, Orta Anadolu, Ege, Batı Karadeniz, Doğu Marmara, Doğu Karadeniz, İstanbul, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Düzey 2 kapsamında ayrılan bölgeler; Bursa, İstanbul, Balıkesir, Aydın, Manisa, Kırıkkale, Erzurum, Ağrı, Tekirdağ, Van, Gaziantep, Şanlıurfa, Trabzon, Malatya, Mardin, Konya, Hatay, Antalya, Adana, Kocaeli, Ankara, Kayseri, Zonguldak, İzmir, Kastamonu ve Samsun merkez alınmak üzere oluşturulmuştur (Çamur ve Gümüş, 2005: 155).

Bu gelişmelerin ardından, Türkiye'den 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde bölgesel kalkınma planlarını uygulamak ve bölgesel gelişme alanında bölgesel gelişmişlik farklılıkların azaltılması amacıyla NUTS 2 düzeyinde bölge birimlerinin (BKA) kurulması istenmiştir. Bu süreç sonunda 25 Ocak 2006 tarihinde 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" kabul edilmiş ve 8 Şubat 2006 tarihinde ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Koçberber, 2006: 41). 2006 yılında ilk olarak kurulan İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarından sonra, 2008 yılında 8 ve 2009 yılında da 16 adet olmak üzere toplam 26 ajans kurulmuştur (Şimşek, 2013: 14). Ajansların buldukları bölge ve iller, merkez il ile kuruluş yılları Tablo 2.5'de yer almaktadır.

Tablo 2.5. (8) Düzey 2 Bölgeleri ve Kalkınma Ajansları

Düzey 2 Bölgesi	Kalkınma Ajansları	Kapsadığı İller	Kuruluş Yılı
TR31	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	İzmir	2006
TR62	Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)	Mersin, Adana	
TR10	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)	İstanbul	2008
TR52	Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)	Karaman, Konya	
TR83	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	Tokat, Amasya, Çorum, Samsun	
TRA1	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)	Bayburt, Erzurum , Erzincan	
TRB2	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)	Muş, Bitlis, Hakkari, Van	

TRC1	İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	Kilis, Adıyaman, Gaziantep	
TRC2	Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)	Şanlıurfa, Diyarbakır	
TRC3	Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Siirt, Batman, Mardin , Şırnak	
TR21	Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA)	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	2009
TR22	Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA)	Bahkesir , Çanakkale	
TR32	Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)	Aydın, Denizli , Muğla	
TR33	Zafer Kalkınma Ajansı (ZEKA)	Uşak, Afyonkarahisar, Kütahya , Manisa	
TR41	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)	Bilecik, Bursa , Eskişehir	
TR42	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	Bolu, Düzce, Kocaeli , Sakarya, Yalova	
TR51	Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA)	Ankara	
TR61	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)	Antalya, Isparta , Burdur	
TR63	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)	Osmaniye, Hatay , Kahramanmaraş,	
TR71	Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)	Kırşehir, Niğde, Aksaray, Kırıkkale, Nevşehir	
TR72	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	Yozgat, Kayseri , Sivas	
TR81	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	Bartın, Karabük, Zonguldak	
TR82	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)	Çankırı, Sinop, Kastamonu	
TR90	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	
TRA2	Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	Ağrı, Iğdır, Ardahan, Kars	
TRB1	Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)	Tunceli, Bingöl, Elazığ, Malatya	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2011a.

*Ajans merkezi koyu harflerle yazılmıştır.

çıkarılan, yerelden kaynaklanan kalkınma taleplerinin karşılanması ve gerçekleştirilmesi için uygulanan BKA'ların, kalkınma için gerçekten bir çözüm olup olamayacağı tartışılmıştır. Bu çalışma neticesinde Taş, BKA'lar ile Türkiye'nin gelişmiş ülkeler düzeyine çıkacağına, günümüzde yerelden merkeze doğru uygulanan kalkınma politikaları ile kalkınmanın başarılabacağına ve kalkınmanın sağlanmasında BKA'ların önemli bir araç olduğuna dair görüşlerin yaygınlık kazandığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada Çölkesen (2009), Türkiye ve İngiltere bulunan kalkınma ajanslarını karşılaştırmıştır. İncelenen kaynaklar neticesinde bu iki ülkede bulunan BKA'lar arasında birçok benzerlik olduğu gibi farklılıklarında olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklarından en temel olanı ise; Türkiye'deki BKA'ların İngiltere'deki BKA'lara göre daha merkezi bir yapıda olmasıdır. Sonuç olarak Çölkesen, İngiltere'deki BKA modelinin Türkiye'deki BKA'lara uygulanmasının zor olduğu görüşünü savunmaktadır.

İçen (2012), Türkiye'deki kalkınma ajanslarının kırsal kalkınmadaki rolünü İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) örneği üzerinden incelemiştir. İZKA'nın kırsal kalkınmadaki mali destek programları kapsamında bölgede meydana gelen değişimi tespit etmek amacıyla, bu programlardan yararlanan kâr amacı güden firmalara yönelik bir anket çalışması uygulanmıştır. Bu mali destek programları ile sağlanan desteklerin yararlanıcı firmalar üzerindeki etkisi ve kırsal kalkınma yönünden bölgeye olan etkisi araştırılmıştır. Çalışma neticesinde, İZKA'nın sağlamış olduğu mali destekler ile bölgedeki kalkınmayı desteklediği ve hızlandırdığı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada Paksu (2014), kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmaya olan etkisini İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA) örneği üzerinden incelemiştir. Ajansın çalışmaları ve bölgeye sağladığı destekler irdelenerek, bu faaliyetlerin bölge kalkınması üzerine olan etkisi ele alınmıştır. Çalışma neticesinde, BKA'lar bölge kalkınmasının sağlanmasında faydaları olan bir model olarak nitelendirilmiştir.

2.9.4. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Yapısı

Kanunun 1. maddesine göre kalkınma ajanslarının amacı; Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin

esas ve usulleri düzenlemek olarak belirtilmiştir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

İlgili kanunun 3. maddesine göre, Kalkınma Ajansları tüzel kişiliği haiz ve bu Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir. Kanunun 4. maddesinde ise, ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Kalkınma Bakanlığı'nın* sorumlu olduğu belirtilmiştir. Kalkınma Bakanlığı'nın ajanslarla ilgili başlıca görevleri şunlardır; bölgeler arası gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi için tedbirler almak, ajanslar arası işbirliğini sağlamak, ajansların kurumsal yapısının ve uyguladığı programların performansını ölçmek, bölgesel gelişmeye yönelik ayrılan fonların tahsisine ilişkin usul ve esasları belirlemektir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

*DPT 06 Nisan 2011 tarihinde ve 6223 sayılı kanunun verdiği yetki ile 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile ismi Kalkınma Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

Türkiye'de Kalkınma ajansları; Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman (bütçe) mekanizmasına sahip, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve STK'ları bir araya getiren, tüzel kişiliğe sahip, işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (düzey 2 bölgeleri) esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan, teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

2.9.4.1. Ajansın Yetki, Görev ve Sorumlulukları

BKA'ların görev ve yetkileri 5449 sayılı kanunun 5. maddesine belirtilmiştir. Bu görevlerin genel çerçevesi şu şekilde sıralanabilir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006);

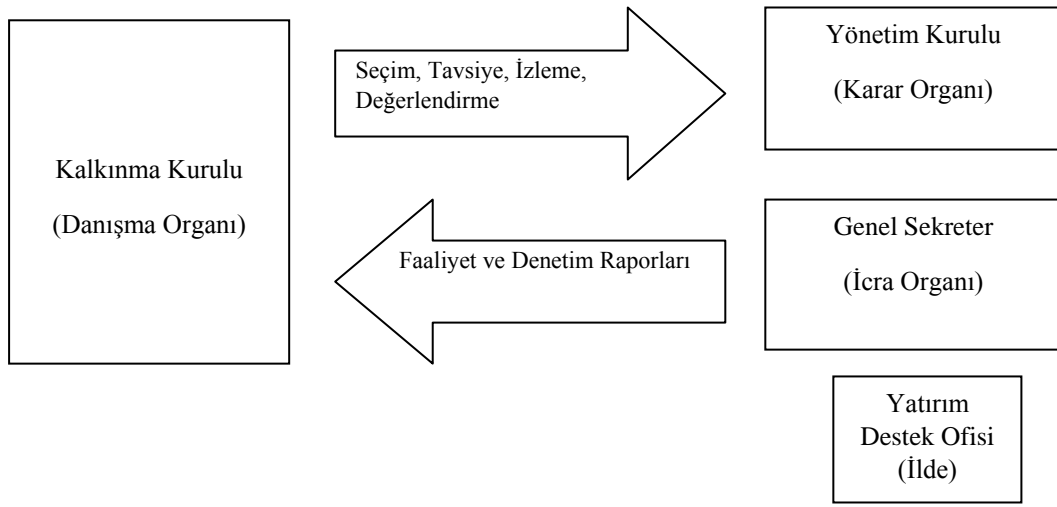
- Bölgedeki özel kesim, kamu kesimi ve STK'lar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi,
- Ajans kaynaklarının bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanılması,
- Yatırımcıların, izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerinin tek elden takip edilmesi,
- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlanması,
- KOBİ'lerin ve yeni girişimcilerin desteklenmesi,
- Yatırım ve iş imkanlarının tanıtılması,
- Kırsal kalkınma faaliyetlerine destek sağlanması.

2.9.4.2. Ajansların Teşkilat Yapısı

5449 sayılı kanunun 7. maddesine göre kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri olmak üzere dört birimden oluşmaktadır (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

Bu birimlerin fonksiyonları ve ilişkileri Şekil 2.3’de gösterilmektedir.

Şekil 2.3. (3) Ajans Organları ve İşleyiş Yapısı

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2011a.

2.9.4.2.1. Kalkınma Kurulu

Kalkınma Kurulu, ajansın danışma organıdır. Kurulun üyeleri; bölgedeki özel kesim, yerel yönetimler, kamu kesimi, üniversiteler ve STK’ların temsilcilerinden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

İlgili kanunun 5. maddesinde Kurulun görev ve yetkileri belirtilmiştir. Kurulun başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006);

- Ajansın iç denetim ve yıllık faaliyet raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak,
- Tek ilden oluşan ajansların yönetim kurulunda yer alacak STK ve/veya özel kesim temsilcilerini ve yedeklerini seçmek,

➤ Bölgenin sorunlarına yönelik çözüm önerileri konusunda yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.

2.9.4.2.2. Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Yönetim Kurulu'nun üyeleri; bir ilden oluşan bölgelerde;

➤ Vali,
➤ İl genel meclisi başkanı,
➤ Büyükşehir belediye başkanı,
➤ Ticaret odası başkanı,
➤ Sanayi odası başkanı ile
➤ Kalkınma Kurulu tarafından seçilecek üç STK ve/veya özel kesim temsilcisinden oluşmaktadır.

Birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise;

➤ İl valileri,
➤ Büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkezi olan yerlerdeki belediye başkanları,
➤ İl genel meclisi başkanları,
➤ Her ilden birer kişi olmak kaydıyla sanayi ve ticaret odası başkanlarından oluşmaktadır. Birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; sanayi ve ticaret odaları ayrı kurulmuş ise, Yönetim Kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenecektir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

Yönetim Kurulunun Başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı ilk yıl ajans merkezi olarak belirlenen ilin valisi tarafından, takip eden yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür. Kurulun görev ve yetkileri 5449 sayılı kanunun 11. maddesinde belirtilmiştir. Kurulun başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir; ajansın bütçesini onaylamak ve Kalkınma Bakanlığı'na göndermek, çalışma programını kabul etmek ve Kalkınma Bakanlığı'nın onayına sunmak, desteklenecek projeler ve faaliyetleri onaylamak, ajans personelinin işe alım ve iş sonlandırılmasına karar vermek

ile görevlidir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

2.9.4.2.3. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel sekreterlik, destek personel, uzman personel ve genel sekreterden oluşur (Can, 2011: 56). Genel sekreterlik içinde ajansın faaliyet alanlarına ve bölgenin özelliklerine göre hizmet birimleri oluşturulmaktadır. Ajansların Genel Sekreterlik bünyesinde en fazla beş ana hizmet birimi bulunmaktadır. Genel olarak ajansların genel sekreterlik bünyesinde planlama ve programlama birimi, program/proje uygulama birimi, izleme ve değerlendirme birimi ve idari ve mali işler birimleri bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2011a).

Genel Sekreterin görevleri ve yetkileri 5449 sayılı kanunun 14. maddesinde belirtilmiştir. Bu görevlerin genel çerçevesi şöyledir; ajans gelirlerini toplamak, yönetim kurulu kararlarını uygulamak, yerel yönetimlerin, STK'ların ve özel kesimin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek, desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak ve yurt içinde ve dışında bulunan ajans ve kuruluşlarla işbirliği sağlamaktır (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

2.9.4.2.4. Yatırım Destek Ofisleri

Ajans kapsamındaki bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri oluşturulur. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler ücretsizdir. Genel olarak Yatırım Destek Ofisleri'nin görev ve yetkileri şöyledir; yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek, yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermektir. Ayrıca Yatırım Destek Ofisleri, iş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermekle sorumludur (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006).

2.9.4.3. Ajansların Denetimi

Kalkınma ajanslarının denetimi 5449 sayılı kanunun 25'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre ajanslarda iç ve dış denetim yapılacaktır. İç denetim; yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından, ajansın hesapları, faaliyetleri, işlemleri ve performansı denetlenir. Dış denetim ise; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı'nca ortaklığı ile belirlenen esas ve usullere göre yapılmaktadır. Ajansların hesapları ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen durumlarda her zaman Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenir (5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 2006). Ayrıca ajanslar 3 Aralık 2010 tarihli ve 6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 4 üncü maddesi ile Sayıştay denetimine tabi kılınmıştır. Böylece kalkınma ajansları 5449 sayılı Kanunun 25. Maddesi gereğince iç ve dış denetime, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde Sayıştay denetimine tabidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

2.9.4.4. Ajansın Finansman Kaynakları

Kalkınma Ajanslarının gelirleri şu şekilde sıralanabilir (Can, 2011: 56);

- AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar,
- Genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılacak pay,
- Belediye gelirlerinden aktarılacak pay,
- Bir önceki yıldan devreden gelirler,
- İl özel idarelerin gelirlerinden aktarılacak pay,
- Sanayi ve ticaret odalarından aktarılacak pay,
- Bağış ve yardımlar
- Faaliyet gelirleridir.

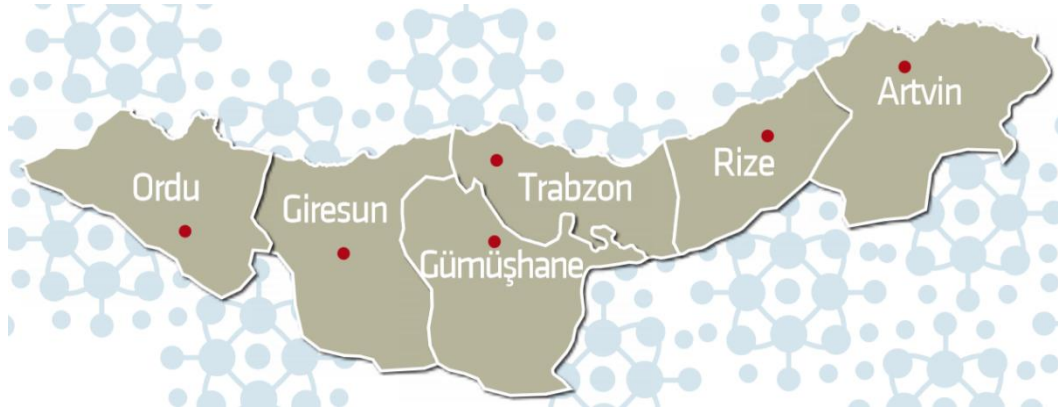
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ

3.1. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın Kuruluşu

DOKA, 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 3, 8 ve geçici 2’inci maddelerine dayanılarak 25 Temmuz 2009 tarihinde ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kurulmuştur. DOKA, Türkiye’deki 26 kalkınma ajansından biridir. Ajans, Kuruluş Kararnamesinin yayımlanmasının ardından, bölgenin kalkınmasını sağlamak amacıyla çalışmalarına başlamıştır. DOKA’nın faaliyet alanı Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsamaktadır. Ajans merkez ili Trabzon’dur. Şekil 3.1’de ajansın bulunduğu bölgenin haritası gösterilmiştir.

Şekil 3.1. (4) TR90 Bölgesi Haritası

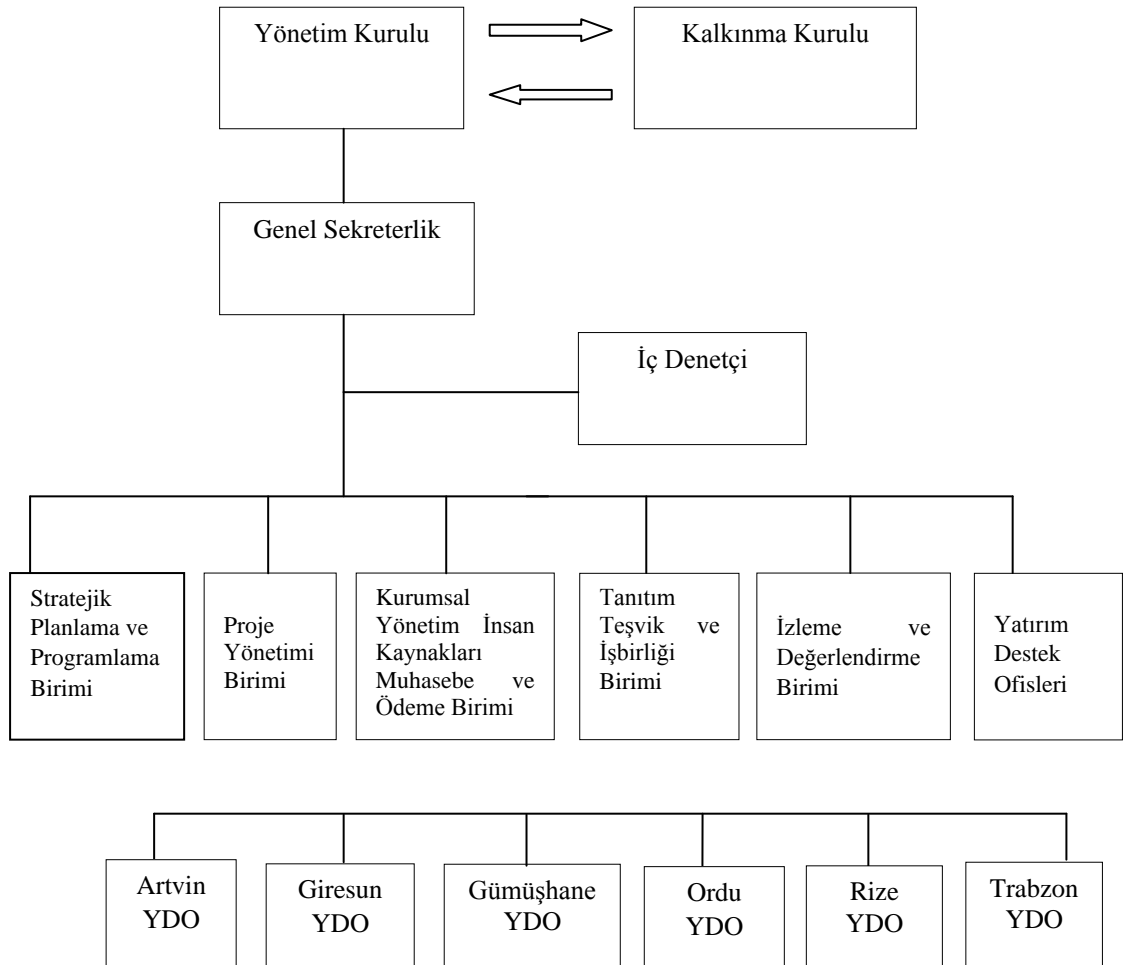
Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2015.

DOKA’nın misyonu; Ulusal ve yerel kalkınma planlarında ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki işbirliğini geliştirerek, bölgede sürdürülebilir ekonomik, çevresel, sosyal kalkınmayı sağlamak ve bölgenin rekabet edebilirliğini ve uluslararası tanınırlığını arttırmak olarak ifade edilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

3.1.1. DOKA'nın Teşkilat Yapısı

Ajansın teşkilat yapısı; Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Yatırım Destek Ofisleri (YDO) ve Genel Sekreterlik birimlerinden oluşmaktadır. Ülkemizdeki ajans organizasyon yapıları genel olarak aynıdır. Sadece ajansların Genel Sekreterlik altındaki çalışma birimleri farklılık gösterebilmektedir. DOKA'nın organizasyon şeması Şekil 3.2'de gösterilmiştir. Ajansın Genel Sekreterlik bünyesinde beş çalışma birimi bulunmaktadır. Ajansın kapsamında bulunan her ilde bir YDO bulunmaktadır. İkinci bölümde ajans organizasyon yapısının ortak kısımları olan Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Genel Sekreterlik, YDO'lar ve İç Denetçi birimlerine değinildiği için, bu bölümde Genel Sekreterlik bünyesinde faaliyet gösteren beş birim açıklanacaktır.

Şekil 3.2. (5) Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Organizasyon Şeması

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a.

Ajansın, Genel Sekreterlik bünyesindeki çalışma birimleri ve bu birimlerin görevleri şöyledir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a);

➤ Stratejik Planlama ve Programlama Birimi (SPPB), bölgenin kalkınmasını sağlamak amacıyla özel sektör, kamu kesimi ve STK'lar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, bölge planlarının hazırlanması ve bölge planlarına uygun sosyal ve ekonomik kalkınmaya dair araştırma ve geliştirme faaliyetleri hazırlayarak bölgenin potansiyelini ve ihtiyaçlarını belirlemekle sorumludur.

➤ Proje Yönetim Birimi (PYB), SPPB tarafından hazırlanan bölge planı ve programlarına uygun oluşturulan destek programlarının yönetiminden sorumludur. Birim destekler çerçevesinde, başvuruların alınmasına, destek almaya hak kazanan faaliyetlerin ve projelerin tespit edilmesine ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan süreci yönetmektedir.

➤ İzleme ve Değerlendirme Birimi (İDB), destek almaya hak kazanan faaliyetler ve projeler ile yürütülen destek programlarının izleme ve değerlendirmesinden sorumlu birimdir. Birim, ajans kaynaklarının bölge planı ve programlarına uygun şekilde kullanılması sağlamak amacıyla destek faaliyetlerini düzenli olarak izlemektedir.

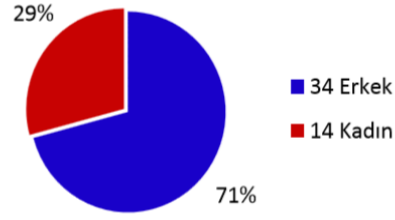
➤ Tanıtım, Teşvik ve İşbirliği Birimi (TTİB), başlıca görevleri; TR90 bölgesi ve ajansın tanıtımını sağlamak, fuar, sempozyum ve panel gibi organizasyonlar düzenlenmek, kamu kesimi, özel kesim, STK'lar ve diğer kalkınma ajansları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve Ekonomi Bakanlığı'nca hazırlanan teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımların oluşmasını izleyerek gerçekleşme durumlarını Ekonomi Bakanlığı'na bildirilmesi sağlamaktır.

➤ Kurumsal Yönetim, İnsan Kaynakları, Muhasebe ve Ödeme Birimi, ajansın kurumsal zeminin oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla kurulmuştur. Birim, ajans tarafından desteklenen faaliyetler ve projeler ile yürütülen destek programlarının mali yönetiminden sorumlu birimdir. Birim aynı zamanda bilgi işlem, muhasebe, insan kaynakları, evrak kayıt, arşivleme, taşınır kayıt ve diğer konulardaki idari ve mali işlerin yerine getirilmesi ve yönetilmesinden sorumludur.

3.1.2. DOKA'nın İnsan Kaynakları

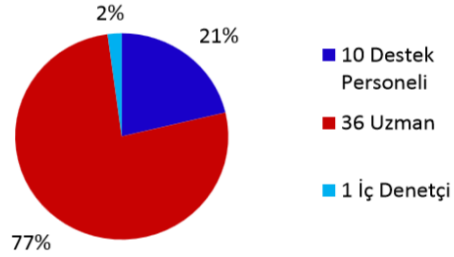
Ajans bünyesinde 2014 yılı sonu itibariyle 1 Genel Sekreter, 36 uzman, 1 İç denetçi ve 10 destek personeli olmak üzere 48 kişi istihdam edilmektedir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

Grafik 3.1. (1) Doka Personelinin Cinsiyete Göre Dağılımı (30 Haziran 2014)

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a.

Grafik 3.2. (2) Doka Personelinin Ünvana Göre Dağılımı (30 Haziran 2014)

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a.

3.1.3. DOKA'nın Bütçesi

Bu bölümde ajansın 2010 yılı gelir-gider bütçesi ve 2014 yılı gelir-gider bütçesi kapsamında ajansın gelir ve gider kalemlerine yer verilmiştir.

Tablo 3.1. (9) 2010 Yılı Gelir Bütçesi

Merkezi Bütçe	2010 Yılı Transfer Ödeneği	2010 Yılı Kaynak Transferi	Gerçekleşme Oranı
	16.715.988,00	16.715.988,00	1,00
İl Özel İdaresi	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	930.000,00	813.369,41	0,87
Belediyeler	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	5.052.800,00	74.097,53	0,01
Sanayi ve Ticaret Odaları	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	151.200,00	63.364,96	0,39
Faaliyet Gelirleri	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	500.000,00	19.065,61	0,00
Bağış Yardımlar	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	0	0	0
AB ve Diğer Uluslar Arası Fonlardan Sağlanan Kaynaklar	Gelir Bütçesi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
	0	0	0
Toplam	22.849.988,00	17.685.885,51	0,77

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011a.

Ajansın genel olarak gelirleri; merkezi bütçe, belediyeler, il özel idareleri, sanayi ve ticaret odalarından aktarılan kaynaklar, faaliyet gelirleri, bağış ve yardımlar ve AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan kaynaklardan oluşmaktadır.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere ajansın 2010 yılı gelir bütçesi 22.849.988 TL’dir. Ajansın gelir bütçesinin 16.715.988 TL’si merkezi yönetim bütçesinden, 5.052.800 TL’si belediye bütçesinden, 930.000 TL’si İl Özel İdareleri bütçelerinden, 151.200 TL’si sanayi ve ticaret odalarının bütçelerinden gelen paylardan oluşmaktadır. Ajansın 2010 yılı sonu itibariyle toplam bütçe gerçekleşmesi ise 17.685.885,51 TL’dir. Tablo 3.1’de görüldüğü gibi tahsil edilen toplam gelirler içinde merkezi yönetim bütçesi %100’lük oranla ilk sırada yer almaktadır. Ajansın bütçe gerçekleşmesi kapsamında bakıldığında belediyelerin ajans bütçesine katkı sağlamakta sorun yaşadığı görülmektedir. Ajansın 2010 yılı sonu itibariyle bütçe gerçekleşme oranı 0,77 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.2. (10) 2010 Yılı Gider Bütçesi

		Bütçe Ödenęi	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı
Genel Hizmet Giderleri	Genel Yönetim Hizmetleri	6.991.000,00	3.103.112,60	0,44
	Plan, Program ve Proje Hizmetleri	500.000,00	4.053,30	0,01
	İzleme Değerlendirme ve Koordinasyon Hizmetleri	100.000,00	0	0,00
	Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri	270.000,00	0	0,00
	Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri	480.000,00	0	0,00
Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri		14.508.988,00	0	0,00
Genel Toplam		22.849.988,00	3.107.165,60	0,14

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011a.

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere 2010 yılında en yüksek harcama Genel Yönetim Hizmetleri kapsamında yapılmıştır. Bunun nedeni ajansın kurumsallaşma sürecinin devam etmesidir. Ajansın plan, program ve proje hizmetleri kapsamında 4.53,30 TL’lik harcama yapılmıştır. Bu harcamaların ilerleyen yıllarda artması beklenmektedir. 2010 yılında proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında harcama olmamıştır. Bunun nedeni 2010 yılında çıkılan teklif çağrılarının bir sonraki yıla sarkmış olmasıdır. Ajansın 2010 yılı sonu itibariyle gider bütçe gerçekleşmesi oranı 0,14’dür.

Tablo 3.3. (11) 2014 Gelir Bütçesi

	Bütçe Gerçekleşmesi	Gerçekleşme Oranı %
Merkezi Bütçe	19.662.600,00	76,39%
İl Özel İdaresi	1.075.401,00	4,18%
Belediyeler	4.281.727,49	16,63%
Ticaret ve Sanayi Odası	173.594,01	0,67%
Faiz Gelirleri	346.853,63	1,35%
Diğer Faaliyet Gelirleri	199.373,42	0,77%
Genel Toplam	25.739.549,55	100,00%

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a.

Ajansın 2014 yılı gelir bütçesi 71.075.620,58 TL olurken 2014 yılı sonu itibariyle bütçe gerçekleşmesi 25.739.549,55 TL’dir. Bütçe gerçekleşme oranı %36,21’dir. Ajans 2014 yılında gerçekleşen gider bütçesinde ise genel yönetim hizmetleri için 14.565.622,64 TL ve proje ve faaliyet destekleme hizmetleri için 14.184.839,68 TL harcama yapılmıştır. Ajansın 2014 yılı gider bütçesi 71.075.620,58 TL’dir. Gider bütçesi gerçekleşmesi 28.750.462,32 TL olurken gider bütçesi gerçekleşme oranı ise % 40,45’tir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

Ajansın 2010 ve 2014 yılı bütçe verilerine göre, özellikle belediyeler ve sanayi ve ticaret odalarından aktarılan gelirlerin bütçe gerçekleşmesi oranları düşük seviyede gerçekleşmiştir.

3.2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Destek Mekanizması

BKA'lar, bölgenin kalkınmasını sağlamak amacıyla, bölge plan ve programlarına uygun olarak belirlenen alanlarda ve belirli dönemlerde bölge aktörlerine destek sağlamaktadırlar. Ajans desteği mali ve teknik destek olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.2.1. Mali Destekler

Kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, özel işletmeler, üniversiteler, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, yerel yönetimler ve bunların birlikleri, kooperatifler ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu'nda belirlenen proje ve faaliyetlerine ajans tarafından mali destek sağlanmaktadır. Ajansın sağladığı mali destekler üçe ayrılmaktadır. Bunlar; doğrudan finansman desteği, faizsiz kredi desteği ve faiz desteğidir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.1.1. Doğrudan Finansman Desteği

Ajansın önceden belirlenen proje ve faaliyetlere yaptığı karşılıksız yardımlardır. Doğrudan finansman desteği; proje teklif çağrısı yöntemi, doğrudan faaliyet desteği ve güdümlü proje desteği olmak üzere üç şekilde sağlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.1.1.1. Proje Teklif Çağrısı

Ajanslar destek programları çerçevesinde, proje teklif çağrısı yöntemiyle proje karşılığı mali destek sağlamaktadır. Proje teklif çağrısı, belirli dönemlerde hazırlanan destek programı çerçevesinde, nitelikleri belirli potansiyel başvuru sahiplerinin, belirlenen konuya göre proje teklifi sunmaya davet edilmesidir. Ajans tarafından projelere sağlanacak asgari ve azami mali destek miktarları, destek programının kendine has koşullarına göre belirlenmektedir. Ajansa sunulan projelerin değerlendirilmesi bağımsız değerlendiriciler tarafından yapılmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.1.1.2. Doğrudan Faaliyet Desteği

Kalkınma ajansları, proje teklif çağrısı yapmadan, proje destek sürecin hızlandırma ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerden bir kısmını azaltmak

amacıyla, doğrudan faaliyet desteği (DFD) sağlayabilir. DFD'den yararlanabilecek kuruluşlar; üniversiteler, yerel yönetimler, STK'lar, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, birlikler ve kooperatiflerdir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

Ajanslar DFD kapsamında aşağıdaki faaliyetlere destek vermektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009);

- Bölge açısından önemli planlama ve araştırma çalışmaları yönelik faaliyetler,
- Bölgenin rekabet gücünün artırılması ve bölgenin kalkınmasını sağlamaya yönelik faaliyetler,
- Bölge ekonomisi için tehdit ve risklerin engellenmesine yönelik faaliyetler,
- Bölgede teknoloji geliştirme merkezleri, iş geliştirme merkezleri gibi kuruluşların ve bunların tesislerinin kurulması amacıyla yapılacak fizibilite benzeri ön çalışmalar gibi stratejik eylemlerin başlatılmasına ve gerçekleştirilmesine yönelik faaliyetler,
- Büyük yatırım kararlarına kısa vadede etki edebilecek ve yönlendirilmesini sağlayacak faaliyetler.

3.2.1.1.3. GÜDÜMLÜ PROJE DESTEĞİ

Güdümlü proje desteği (GPD), ajansın belirlenen projelere öncülük etmesi ve projelerin koordinasyonu üstlenmesiyle gerçekleşmektedir. Bu destekle, bölgenin rekabet gücünün artırılması, bölgedeki iş ortamının geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından önemli projeleri hayata geçirebilmek amaçlanmaktadır. Bu destek sadece; üniversiteler, araştırma enstitüleri, meslek okulları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, yerel yönetimler ve mahalli idare birlikleri, STK'lar, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve endüstri bölgelerine verilmektedir. Bu destek kapsamında, işletme destekleri faaliyetlerinin yürütülmesi, teknoparklar, teknoloji geliştirme merkezleri ve iş geliştirme merkezleri kurulması ve işletmelerin ortak kullanımına açık sergi salonu, ticaret merkezi, fuar, laboratuvar ve atölyelerin yapılmasına yönelik faaliyetler desteklenmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.1.2. Faiz Desteği

Kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ajans ve ilgili aracı kuruluş arasında belirlenen projeleri için, ilgili aracı kuruluşlardan alacakları krediler karşılığında ödeyecekleri faiz giderlerinin ajans tarafından karşılanması şeklinde bu destek sağlanmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.1.3. Faizsiz Kredi Desteği

Ajans tarafından kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin ilgili aracı kuruluş ile ajans arasında belirlenen projeleri için, ilgili aracı kuruluşlar tarafından kredi verilmesini ve bu mali desteğin belirli usul ve esaslara göre ajans tarafından sağlanan mali desteğin faiz ödenmeksizin taksitler halinde geri ödenmesidir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.2.2. Teknik Destek

Ajansın bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacak çalışmalarda kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle karşılaşılan zorlukları aşabilmeleri için bölge aktörlerine sağladığı destektir. Teknik desteklerden yararlanabilecek kuruluşlar; STK'lar, meslek okulları, üniversiteler, araştırma enstitüleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, yerel yönetimler ve mahalli idare birlikleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Ajans belirli alanlardaki faaliyetlere teknik destek sağlamaktadır. Bu alanlar; danışmanlık hizmetleri, program ve proje oluşturulmasına katkı sağlanması, eğitim hizmetleri, geçici uzman görevlendirme, lobi faaliyetleri ve uluslararası ağ oluşturma ve kapasite geliştirici çalışmalardır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

3.3. DOKA'nın Proje ve Faaliyet Bilgileri

Bu bölümde DOKA'nın kuruluş yılından itibaren 2014 yılı sonuna kadar yürüttüğü belirli proje ve faaliyetlere değinilecektir. Bu çalışma kapsamında, ağırlıklı olarak ajansın bölge kalkınmasını sağlamak amacıyla öncelikle desteklediği sektörler olan turizm ve lojistik alanlarında yapılan çalışmalara değinilmiştir. Ajansın proje ve faaliyetleri; Planlama ve Programlama Faaliyetleri, Tanıtım ve İşbirliği Faaliyetleri, Araştırma ve Raporlama Faaliyetleri, AB Projeleri ve Yatırım Destek Faaliyetleri

başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ayrıca ajansın 2010-2014 yılları arasında mali ve teknik destek kapsamında oluşturduğu programlara yer verilmiştir.

3.3.1. Planlama ve Programlama Faaliyetleri

3.3.1.1. TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı Çalışmaları

Ajans ilk olarak çalışmalara ‘TR90 2010-2013 Bölge Planı’nın hazırlık süreciyle başlamıştır. 3194 sayılı İmar Kanununun 8. maddesine göre; ‘‘sosyo - ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Kalkınma Bakanlığı yapar veya yaptırır’’ ifadesine dayanılarak Kalkınma Bakanlığı tarafından ajanslara devredilen yetkiyle, TR90 Bölgesi Bölge Planı, DOKA yönetiminde ilgili paydaşların katılımıyla hazırlanmıştır. Ajans ‘TR90 2010-2013 Doğu Karadeniz Bölge Planı’ hazırlık çalışmalarına 29 Temmuz 2010 tarihinde başlamış ve 17 Aralık 2010 tarihinde onaylanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2011b; Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011a).

2014-2023 TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı hazırlık çalışmaları 2011 yılında başlamıştır. Bölge Planı çalışmaları sürdürülebilirlik, sahiplenme, katılımcılık, şeffaflık, ortaklık ve hesap verebilirlik ilkeleri kapsamında hazırlanmıştır. Çalışmalar sonucunda bölgede çevre ve mekansal gelişim, enerji ve maden, ulaştırma ve lojistik, dış ticaret ile şehirleşme, turizm, tarımsal üretim, sanayi-teknoloji ve Ar-Ge ve sosyal kalkınma öne çıkan sektörler ve çalışma alanları olarak belirlenmiştir. 2014-2023 Bölge Planı yaklaşık 2 yıllık bir çalışma sonucunda hazırlanmıştır. Bölge planı 1 Temmuz 2013 tarihinde Kalkınma Bakanlığı’na gönderilmiştir. Bölge planı ile bölgenin mevcut durumu yansıtılmış, bölgenin ihtiyaçları ve kapasitesi tespit edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

2014-2023 TR90 Bölge Planına göre DOKA’nın vizyonu; ‘‘Ekonomisi yenilikçi ve rekabetçi, kırsal-kent bütünlüğünü sağlayarak sosyal refah ve yaşam kalitesini geliştirmiş, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir bir çevre ve yüksek insan kalitesine sahip Doğu Karadeniz’’ bölgesi oluşturmaktır. Ajans belirlenen vizyonu gerçekleştirebilmek için dört gelişme eksenini ve bu eksenler altında amaç ve stratejiler belirlemiştir. Bu gelişme eksenleri ve belirlenen amaçlar şu şekilde belirtilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2015);

➤ **Gelişme Eksen 1: Nitelikli İnsan, Sosyal Refah ve Yaşam**

Bu eksen altında belirlenen bazı amaç ve stratejiler şöyledir; bölgedeki kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, bölgenin işgücü talebi ve arzı arasındaki uyumun güçlendirilmesi, bölgede sosyal koruma olanaklarının geliştirilmesi ve bölgenin eğitim kapasitesinin geliştirilmesidir.

➤ **Gelişme Eksen 2: Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi**

Bölge sanayisinde rekabet edebilirliği artırmak, tarım-sanayi entegrasyonunu geliştirmek, diğer ajanslarla ekonomik alanlarda işbirliğini geliştirmek, bölgenin enerji ve maden kaynaklarının verimliliğini artırmak, uluslararası işbirlikleri ile bölgenin ekonomik gelişimine katkı sağlamak ve bölgeyi lojistik merkez haline getirmek gibi bazı hedefler belirlenmiştir.

➤ **Gelişme Eksen 3: Kırsal Odaklı Zenginlik ve Mutluluk**

Bölgenin yöresel ürünlerinin üretimini desteklemek ve bölgede hayvancılık, tarım ve su ürünlerinde faaliyet gösteren üreticilerin düzenli gelir elde etmesini sağlamak gibi amaç ve stratejiler belirlenmiştir.

➤ **Gelişme Eksen 4: Yaşanabilir Mekanlar ve Sürdürülebilir Çevre**

Çevresel sürdürülebilirliği anlamak ve doğal değerleri koruyarak kullanmak ve sağlıklı kentleşmeyi sağlamak gibi amaçlar belirlenmiştir.

3.3.1.2. TR90 Bölgesi Lojistik Merkezi Kurulması Projesi

TR90 Bölgesi Lojistik Merkezi Kurulması Projesi ile ilgili çalışmalar 2012 başlamış ve 2014 yılında da devam etmiştir. Bölgede lojistik merkez kurulması için master plan çalışması ve olası lojistik merkezin fonksiyonlarının tasarlanması yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Lojistik merkezin kurulacağı yer ve analizi çalışmalarını gerçekleştirmek üzere lojistik alanında yetkin kuruluşlar olan Almanya'dan Denizcilik Ekonomisi ve Lojistik Enstitüsü ve Almanya Lojistik Merkezleri Birliği'nin uzmanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014a). Bu çalışmalar sonucunda yakın zamanda lojistik merkezin Rize İyidere-Of bölgesinde kurulmasına karar verilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014b).

3.3.2. Tanıtım ve İşbirliği Faaliyetleri

3.3.2.1. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi

Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ve DOKA arasındaki işbirliği çalışmaları 2012 yılında ‘Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi’ projesi ile başlamıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2013). Japonya’da görülen iyi uygulamaların bölgedeki ilgili gruplara aktarılması ve bölgede uygulanması için gerekli teknik desteğin sağlanması amacıyla bu projesi yürütülmektedir. Japonya’da yapılan inceleme ziyaretleri kapsamında bölgemizde (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014b);

- İki pilot bölgede Atık Yönetimi
- Kırsal Kalkınmada Kapasite Geliştirme
- KAIZEN
- Yerel Ürünlerin Yerelde Tüketimi

konularında çalışmalar yürütülmektedir. Proje 4 bileşenden oluşmaktadır. Proje 2015 yılında tamamlanacaktır.

3.3.2.2. Kış Turizmi İnceleme Gezisi

Ajans tarafından desteklenen, Doğu Karadeniz İlleri Hizmet ve Kalkınma Birliği tarafından yürütülen ‘Doğu Karadeniz Kış Sporları Turizm Potansiyelinin Harekete Geçirilmesi’ isimli proje kapsamında 8-12 Ocak 2014 tarihleri arasında Fransa, İtalya ve İsviçre’ye ülkemizde kurulması planlanan kış turizm merkezlerine yönelik model oluşturulması ve ilgili ülkelerin temsilcileriyle ikili işbirliklerinin geliştirilmesi adına ‘Kış Sporları Turizmi İnceleme Ziyareti’ gerçekleştirilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

3.3.3. Araştırma ve Raporlama Faaliyetleri

Kalkınmayı sağlamada yapılacak faaliyetlerden biri mevcut durumun tespitidir. Bu doğrultuda ajans farklı sektörlerde bölge potansiyelini tespit adına çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmalar ile bölge mevcut durumunu analiz edilmekte ve bu duruma göre öneriler belirtilmektedir. Ajans birçok konuda raporlama ve araştırma belgeleri hazırlamıştır. Ajans kuruluş yılından 2014 yılına kadar turizm, gıda, imalat

sanayi, lojistik ve daha birçok alanda raporlama çalışmaları hazırlamıştır. Bu raporlama çalışmalardan bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı ise halen devam etmektedir. DOKA'nın hazırladığı bazı sektörel raporlar şunlardır;

3.3.3.1. TR90 Bölgesi Lojistik Mevcut Durum Analizi ve Gelişme Stratejisi

DOKA, 2011 yılında TR90 Bölgesi Lojistik Mevcut Durum Analizi ve Gelişme Stratejisi belgesi hazırlamıştır. Lojistiğin bölgede önemli bir sektör olması ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir faktör oluşu bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada bölgede gerçekleştirilen lojistik faaliyetler incelenmiş ve bölgede lojistiğin ve lojistik sektörü ile ilgili sorunlar, çözümler ve amaçlar belirlenmiştir. Bu çalışma sürecinde bölgede lojistiğin farklı faaliyet kollarından temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmalar sonrasında bölgeye bir lojistik merkez kurulması planlanmıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012a).

3.3.3.2. DOKA İş Geliştirme Merkezleri Araştırması

DOKA, bölgede girişimciliğin artırılmasını bölgenin kalkınmasında önemli bir unsur olarak görmektedir. Bu yüzden ajans yeni girişimlerin teşvik edilmesi amacıyla en uygun altyapı araçlarından biri olan iş geliştirme merkezleri ile ilgili birçok araştırma yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda TR90 Bölgesi'nde henüz bulunmayan İŞGEM modelinin ilk aşamada bölgedeki bütün illerde birer tane olmak üzere ve ilerleyen süreçlerde sayıları artırılarak yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012a).

3.3.3.3. TR90 Bölgesi Alternatif Finansman Kaynakları Raporu

2014-2023 Bölge Planı'nda "Bölgesel İş Gücü Arzı ve Talebi Arasındaki Uyumu Güçlendirmek" amacıyla "Gençlerin istihdam edilebilirliğinin artırılması" stratejisine yönelik olarak Bölgesel Girişim Sermayesi ve Diğer Alternatif Finansman Kaynakları Raporu hazırlanmıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

3.3.3.4. Doğu Karadeniz Bölgesinde Arap Turizmi Mevcut Durum ve Gelişme Strateji Raporu

Doğu Karadeniz Bölgesi'ni son beş yılda ziyaret eden Arap turist sayısı 230 bine ulaşmıştır. Turizmin yanı sıra gayrimenkul yatırımları, alışveriş gibi alanlarda önemli artış yaşanmıştır. Bölge genelinde Arap turizm hareketi 1.6 milyar dolarlık ekonomik değere ulaşmıştır. Arap turizminin artarak devam etmesini sağlamak amacıyla DOKA, yürütmüş olduğu tanıtım faaliyetleri ile birlikte mevcut durum raporu hazırlayarak Arap turist profilinin yakından tanınması ve hedef pazarın tanıtılması amaçlanmıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

Ajansın turizm alanındaki tanıtım ve işbirliği faaliyetleri sonucunda bölgede (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014b);

- 2011 yılında Doğu Karadeniz Bölgesi'ni ziyaret eden Arap Turist sayısı 40.000 iken bu sayı 2013 yılında 5 katına çıkarak 200.000 kişiye ulaşmıştır.
- 2014 yılında bir önceki yıla göre en az %50 artışla 300.000 Arap turist bölgeyi ziyaret etmesi öngörülmektedir.

3.3.4. AB Projeleri

DOKA, AB'nin aday ülkelere ve potansiyel aday ülkelere sağladığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamındaki mali yardımları bölgeye yönlendirebilmek için oluşturulan programlar bünyesinde birçok proje hazırlamıştır. Bu çerçevede DOKA'nın ortak olduğu ve uygulama sürecinde olan bazı AB fonlu projeler şu şekilde sıralanabilir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a; Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014b);

- Gümüşhane Geleneksel ve Organik Ürünler İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM)

Bu proje, geleneksel yöntemlerle üretimi yapılmakta olan yöresel ürünler konusunda yatırım yapmak isteyen girişimcilerin önünün açılması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu proje, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında yürütülmektedir. Proje kapsamında Gümüşhane'de bir iş geliştirme merkezi kurulacak ve merkez bünyesinde 20 işyerinde 100 kişinin istidam edilmesi öngörülmektedir. Projenin indikatif bütçesi 6,5 milyon Avro olup 2017 yılında tamamlanması beklenmektedir.

➤ Hazır Giyim İmalatına Yönelik Mesleki Eğitim ve Girişimcilik Operasyonu (Gate for Women)

Proje ile Giresun ve Ordu illerinde hazır giyim imalat sektörüne işgücü yetiştirilmesi ve hazır giyim imalatının tüm aşamalarını ele alan sürdürülebilir bir mesleki eğitim mekanizmasının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu proje İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı kapsamında yürütülmektedir. 2014 yılında onaylanan projenin uygulama faaliyetlerinin 2015-2016 yılları arasında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Projenin bütçesi 3.5 milyon Avro olarak belirlenmiştir.

➤ Kaçkar Dağları Milli Parkında Sürdürülebilir Turizm Projesi

Bu proje ile Rize Kaçkar Dağları Milli Parkının uluslararası standartlara kavuşturulup Milli Park ve çevresinin turizm merkezi haline getirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Proje, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında yürütülmektedir. Projenin 2017 yılında tamamlanması öngörülmektedir. Bu projenin bütçesi 9,5 milyon Avro olup 2017 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Bu projeler ile bölgeye yaklaşık 19 milyon Avroluk bir kaynak kullanımı sunulmaktadır. AB fonlu projeler büyük bütçeli projelerdir. Bu nedenle bu fonların ajans tarafından bölgeye yönlendirilmesi bölge gelişmesini önemli ölçüde olumlu etkileyecektir.

3.3.5. Yatırım Destek Faaliyetleri

DOKA bölge illerinde kurulan YDO'lar, 2011 yılında eş zamanlı olarak faaliyetlerine başlamışlardır. YDO'lar, bölge illerinde yatırımları artırmak amacıyla çalışmalar yürütmektedirler. Bu çerçevede TR90 Bölgesi'ndeki YDO'lar, ulusal ve uluslararası platformlarda ajansın ve bölgenin tanıtılması, potansiyel girişimcilere ve yatırımcılara danışmanlık hizmeti sunulması, bölgedeki yatırım alanlarının tanıtılması ve yatırım alanları konusunda araştırmalar ve fizibilite raporlarının hazırlanması gibi birçok konuda çalışmalar yürütmektedirler. Ayrıca, YDO'lar, yatırımcıların izin ve ruhsat işlerine yardımcı olma, teşvik belgesinin alınması ve düzenlenmesi konusunda da destek sağlamaktadırlar.

Ajans bünyesindeki YDO'ların 2011-2014 yılları arasında yürüttüğü bazı faaliyetlerle ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 3.4 ve 3.5'de verilmiştir. Tablolarda faaliyetlerin illere göre dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 3.4. (12) Bölgeye Kazandırılan Yatırımların İllere Göre Dağılımı

Yatırımın İli	Turizm Yatırımı	Turizm Dışı Hizmet Yatırımı	Sanayi Yatırımı	Toplam Yatırım Sayısı	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Toplam İstihdam (Kişi)
Artvin*	3	2	4	6	17,5	370
Giresun	5	1	6	12	18,9	738
Gümüşhane**	-	-	9	9	3,0	40
Ordu	1	-	12	13	20,5	241
Rize	-	-	1	1	6,5	200
Trabzon	7	6	16	29	57,9	708
TR90	16	9	48	70	124,3	2297

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b.

*Artvin ilinde gerçekleşen yatırımlar ile ilgili verilen değerler incelendiğinde toplam yatırım sayısında bir yanlışlık olduğu gözlenmektedir. Bu yanlışlık matematiksel bir hatadan kaynaklanmış olabileceği gibi gerçekleşen bir yatırımın birden fazla yatırım türünü kapsaması nedeniyle mükerrer sayılmasından oluşabileceği düşünülmektedir.

**Tabloda Gümüşhane ili ile ilgili verilen bilgiler sadece 2014 yılına ait verilerdir.

Tablo 3.4'de görüldüğü gibi 2011-2014 yılları arasında toplam 70 yatırım sayısı ile bölgeye 124,3 milyon TL'lik yatırım sağlanmıştır. Trabzon toplam yatırım sayısı yönünden en fazla değere sahip olan il iken, Rize ise sadece 1 yatırım sayısı ile en az değere sahip il olmuştur. Bölgeye kazandırılan yatırımlar sayesinde toplamda 2297 kişiye istihdam sağlanmıştır.

Tablo 3.5. (13) Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulamalarının İllere Göre Dağılımı

İl	Teşvik Belgesi Almasına Yardımcı Olma	Teşvik Belgesi Düzenleme	Tamamlama Vizesi ve Kapatma İşlemleri	Teşvik Belgesi Yatırım İzlemesi
Artvin	3	-	1	20
Giresun	9	-	3	42
Gümüşhane	-	-	4 *	21
Ordu	13	-	3	46
Rize	1	-	1	30
Trabzon	19	2	20	71
TR 90	45	2	32	230

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b.

*Gümüşhane ili için teşvik uygulamaları ile ilgili tamamlama vizesi ve kapatma işlemleri kapsamında gösterilen veriler 2014 yılına aittir.

2012/3305 sayılı ‘Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar’ ile düzenlenen Yeni Teşvik Sistemi’nde kalkınma ajansları teşvik belgesi başvurularının alınması, teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların izlenmesi ve yatırımların Ekonomi Bakanlığı’na raporlanması alanlarında yetkilendirilmiştir. Bu yetkilendirme doğrultusunda DOKA teşvik başvurularını almaktadır. Bu kapsamda ajans bünyesinde kurulan YDO’lar, teşvik belgesi alınmasında yardımcı olma, teşvik belgesi düzenleme, yatırımların tamamlama vizesi ve kapatma işlemleri ve teşvik belgesi yatırım izlemesi görevlerini yürütmektedirler (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014a). Bu görevler çerçevesinde 2011-2014 yılları arasında ajans bünyesindeki YDO’lar, Tablo 3.5’de görüldüğü üzere 45 firmaya teşvik belgesi alma sürecinde teknik destek sağlamıştır. 2 adet teşvik belgesi düzenlemiştir. 32 firmanın teşvik kapama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 230 teşvik belgeli yatırım yapan firmaların yatırımlarının izlenmesi gerçekleştirilmiştir. Böylece, DOKA bölgede teşvik kapsamında yapılacak yatırımlarda görev almakta ve bölge istihdamına ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

3.3.6. DOKA Tarafından Sağlanan Destekler

Bu çalışmada ajansın 2010-2014 yılları arasında sağladığı mali ve teknik destekler incelenmiştir. DOKA, bu süreçte mali destek kapsamında bölge aktörlerine, proje teklif çağrısı yöntemi ile finansman desteği, DFD ve GPD sağlamıştır. Ajans

teknik destek de sağlamıştır. Faizsiz kredi desteği ve faiz desteği ise mevzuat gereği, ajansın kuruluş tarihinden itibaren üç yıldan önce verilemediği için bu alanda bir destek henüz gerçekleşmemiştir.

3.3.6.1. Ajansın Sağladığı Mali Destekler

Ajans, 2010-2014 yılları arasında 10 ayrı mali destek programı uygulamıştır. Bu mali destekler; doğrudan finansman desteği kapsamı altında proje teklif çağrısı yöntemi, GPD ve DFD şeklinde ajans tarafından uygulanmıştır.

3.3.6.1.1. Proje Teklif Çağrısı Yöntemi ile Ajansın Sağladığı Destekler

DOKA, 2010-2014 yılları arasında 8 ayrı proje teklif çağrısı ile bölgeye mali destek sağlamıştır. Bu bölümde yıllara göre ilan edilen destek programları belirtilmektedir. Bu mali destek programları ile turizm, imalat sanayi ve tarıma dayalı sanayi sektörleri hibe programları ile desteklenmiştir.

DOKA, ilk olarak 2010 yılında bölgenin kalkınmasında öncelikli sektörlerden biri olarak belirlediği turizm sektörünü iki ayrı mali destek programı ile desteklemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, proje teklif çağrısı yöntemi ile ‘Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı’ ve ‘Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı’ başlıklarında mali destek sağlamıştır. ‘Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı’ sadece Sanayi ve Ticaret Odaları, Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları’na yöneliktir. Bu program kapsamında desteklenecek projeler için tahsis edilen toplam kaynak tutarı 4.500.000 TL’dir. Bu programın amacı turizm alanındaki küçük ölçekli altyapı faaliyetlerini desteklemektir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011a).

‘Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı’ kapsamında ise iki ayrı rehber oluşturulmuştur. Birinci rehber kâr amacı gütmeyen kamu kurum ve kuruluşları ile STK’lara, ikinci rehber ise sadece kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilere yöneliktir. Bu program kapsamında; kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar için 5 milyon TL, kar amacı güden kuruluşlar için 5 milyon TL kaynak ayrılmıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011a). 2010 yılı mali destek programı kapsamında 251 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan kabul edilen 86 proje

ajans tarafından desteklenmiştir. Tablo 3.6’da illere ve programlara göre desteklenen proje sayıları gösterilmiştir.

Tablo 3.6. (14) İllere ve Programlara Göre Toplam Desteklenen Proje Sayıları

İller	KOA*	TRZ-A**	TRZ-B***	Genel Toplam
Artvin	2	5	5	12
Giresun	2	7	6	15
Gümüşhane	2	7	3	12
Ordu	1	9	5	15
Rize	1	5	5	11
Trabzon	2	8	7	17
TR 90 (6 ilin ortak projeleri)	1	3	-	4
Genel Toplam	11	44	31	86

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011b.

*KOA: Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

**TRZ-A: Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı (Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar) (TURİZM A)

***TRZ-B: Turizmde Bölge Potansiyelinin Harekete Geçirilmesine Yönelik Mali Destek Programı (Kar Amacı Güden Kuruluşlar) (TURİZM B)

86 projeye ajans tarafından sağlanan 13.900.988 TL desteğin yanı sıra proje sahiplerinin eş finansman**** katkısı ile birlikte toplam 22.504.409 TL kaynak sağlanmıştır. Projelerde ön görülen ortalama eş-finansman katkısı %38’dir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011b).

****Ajansın desteklediği projelerde, proje maliyetlerinin bir kısmı yararlanıcı tarafından karşılanmakta ve bu miktar eş finansman olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 3.7. (15) 2010 Yılı Ajans Desteğinin İllere Göre Dağılımı

İl	Toplam Ajans Desteği (TL)
Artvin	2.169.379
Giresun	2.132.236
Gümüşhane	2.204.264
Ordu	2.287.500
Rize	2.170.823
Trabzon	2.936.786
Genel Toplam	13.900.988

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012a.

Tablo 3.7’de ajans desteğinin illere göre dağılımı gösterilmiştir. Bu mali destek kapsamında en çok destek alan il Trabzon olmuştur. Ajans tarafından destek almaya hak kazanan projelerin sayıları illere göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle illere ayrılan destek miktarları değişkenlik görülmektedir.

2011 yılında ajans, proje teklif çağrısı yöntemiyle 2 ayrı mali destek programı yayınlamıştır. Bu programlar; ‘2011 Yılı Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı’ ve ‘2011 Tarıma Dayalı Sanayi Mali Destek Programı’dır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012a).

‘2011 Tarıma Dayalı Sanayi Mali Destek Programı’ ile ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 3.8’de verilmiştir. Bu program kapsamında ise ajans 10.000.000 TL kaynak ayırmıştır. Bu programın temel amacı, bölgede tarıma dayalı sanayinin güçlenmesi sağlamak, bölgedeki tarımsal çeşitliliği artırmak ve tarıma dayalı sanayide faaliyet gösteren işletmelerin rekabet gücünü ve üretim kapasitelerini yükseltilmesini sağlamaktır. Program kapsamında KOBİ olarak faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişiler desteklenmiştir. Bu proje teklif çağrısı kapsamında 99 başvuru alınmıştır. Ajans başvurusu alınan projelerden 60 tanesini destekleme kararı almıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2011c). Bu program kapsamında başarılı bulunan projelerin il bazında dağılımı ve ajans destek miktarları Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. (16) Tarıma Dayalı Sanayi Mali Destek Kapsamında Sunulan Projelerin ve Bütçelerinin İl Bazında Dağılımı

İl	Geçen	Kalan	Toplam	Toplam Bütçe	Ajans Desteği
Artvin	4	2	6	1.288.712,00 TL	643.455,00 TL
Giresun	9	10	19	3.165.585,00 TL	1.511.032,00 TL
Gümüşhane	9	4	13	2.431.646,00 TL	1.163.575,00 TL
Ordu	16	5	21	6.129.884,00 TL	2.955.429,00 TL
Rize	7	11	18	2.654.200,00 TL	1.245.627,00 TL
Trabzon	15	7	22	5.510.014,00 TL	2.464.726,00 TL
Toplam	60	39	99	21.180.041,00 TL	9.983.844,00 TL

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2013.

Tablo 3.8’de görüldüğü üzere projeler için öngörülen toplam bütçesi 21.180.041,00 TL’dir. Ajanstan istenen destek miktarı ise 9.983.844,00 TL’dir. Projelerden ön görülen ortalama eş finansman oranı yaklaşık %47’dir. TR90 Bölge illerinden en fazla başvuru 16 proje ile Ordu ilinden gerçekleşmiştir. Program kapsamında bölgede proje konularına göre ilk üç sırayı sırasıyla fındık işleme, su ürünleri işleme ve depolama, çay işleme ve paketleme projeleri almıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012b).

Ajans 2013 yılında ‘İmalat Sanayi Mali Destek Programı’ ve ‘Kültür ve Turizme Yönelik Altyapı Mali Destek Programı’ başlıklarında iki mali destek programı uygulamıştır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014a).

‘2013 İmalat Sanayi Mali Destek Programı’ ile ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 3.9’da gösterilmiştir. Bu program kapsamında bölgede KOBİ niteliğinde ve imalat sanayi alanında faaliyet gösteren tüzel ve gerçek kişilere destek sağlanmıştır. Bu programın bütçesi 10.000.000 TL olarak belirtilmiştir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014a). Tablo 3.9’da bu programda desteklenen illere göre proje sayısı ve ajans destek miktarı belirtilmiştir.

Tablo 3.9. (17) İmalat Sanayi Mali Destek Programı Asil Listedeki Projelerin Dağılımı ve Bütçeleri

İl	Proje Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam Ajans Destek Miktarı
Artvin	5	1.264.514,00 TL	632.257,00 TL
Giresun	8	2.216.822,50 TL	1.108.411,25 TL
Gümüşhane	6	2.469.034,45 TL	1.223.308,12 TL
Ordu	12	4.351.300,00 TL	2.154.729,20 TL
Rize	7	1.970.910,00 TL	985.455,00 TL
Trabzon	22	8.342.182,00 TL	3.895.549,14 TL
Genel Toplam	60	20.614.762,95 TL	9.999.709,71 TL

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014a.

Bu program kapsamında 60 projeye destek sağlanmıştır. Ajans toplam 9.999.709,71 TL KOBİ'lere kaynak aktarmıştır.

Ajans 2014 yılında "İmalat Sanayi Mali Destek Programı" adı altında proje teklif çağrısına çıkmıştır. Bu destek programı kapsamında imalat sanayi alanında faaliyet gösteren ve kar amacı güden KOBİ'ler desteklenmiştir. Programın genel amacı bölgede faaliyet gösteren imalat sanayi alanındaki işletmelerin üretim kapasitelerinin artırmak ve bölgede rekabet edebilirlik seviyelerinin yükselmesini sağlamaktır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a).

Tablo 3.10. (18) İmalat Sanayi Mali Destek Programı Kapsamında Desteklenen Proje Sayısı ve Bütçeleri

İl	Proje Sayısı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam Ajans Destek Miktarı
Artvin	9	2.559.658,00 TL	1.279.787,00 TL
Giresun	8	1.952.025,00 TL	976.012,00 TL
Gümüşhane	9	2.979.980,00 TL	1.479.916,00 TL
Ordu	11	3.596.471,00 TL	1.791.526,00 TL
Rize	10	3.079.480,00 TL	1.518.520,00 TL
Trabzon	20	6.089.073,00 TL	2.958.155,00 TL
Genel Toplam	67	20.256.687,00 TL	10.003.916,00 TL

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014c.

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi program kapsamında 67 proje desteklenmiştir. Bu destek kapsamında bölgeye 10.003.916,00 miktarında kaynak aktarılmıştır. Trabzon 20 proje ile bu program kapsamında en çok destek alan il olmuştur.

3.3.6.1.2. Ajansın Sağladığı GÜDÜMLÜ Proje Destekleri

Ajans tarafından destek sağlanan güdümlü projeler, bölge için büyük önem taşıyan projelerdir. Ajans yürüttüğü bazı güdümlü projeler şunlardır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a);

a) Çikolata ve Fındık Parkı GÜDÜMLÜ Proje Çalışması

Bu projenin toplam maliyeti 4.998.000,00 TL, ajanstan talep edilen destek tutarı 3.748.500,00 TL (%75) ve proje uygulayıcısı ve ortaklarının katkı tutarları 1.249.500,00 TL (%25) olarak belirtilmiştir. Ordu Fındık-Çikolata Park Projesi ile bölgede fındık, çikolata ve destekleyici ürünler sektörlerine dönük katma değer ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

b) Trabzon Biyoinovasyon Merkezi GÜDÜMLÜ Proje Çalışması

Bu projenin toplam maliyeti 4.950.000,00 TL, ajanstan talep edilen destek miktarı 3.712.500,00 TL (%75) ve proje uygulayıcısı ve ortaklarının katkı tutarları 1.237.500,00 TL (%25)’dir. Proje ortağı olan Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası ile TOBB arasında düzenlenen protokol ile bu projenin de içinde yer alacağı Trabzon Biyoinovasyon ve Ar-Ge Merkezi projesine TOBB tarafından 10 Milyon TL destek sağlanmıştır. Bu projenin amacı, Bitki Biyoteknolojisi ve Medikal Biyoteknoloji alanlarında yürütülecek katma değeri yüksek ürünlerin Ar-Ge çalışmalarının yapılacağı bir merkezin yapılmasını sağlamaktır.

c) Rize Çay Araştırma ve Uygulama Merkezi GÜDÜMLÜ Proje Çalışması

Bu projenin toplam maliyeti 4.950.000,00 TL, ajanstan talep edilen destek tutarı 3.712.500,00 TL (%75) ve proje uygulayıcısı ve ortaklarının katkı tutarları 1.237.500,00 TL (%25) ‘dir. Proje konusu bölgenin önemli sektörlerinden olan çay sektörü ile turizm arasında köprü sağlayacak tanıtım ve ürün satış fonksiyonları oluşturmak amacıyla tasarlanmış olup proje kapsamında çay satış birimleri, model üretim tesisi, çay müzesi, çay temalı park ve sosyal alanların yapımını içermektedir.

3.3.6.1.3. Ajansın Sağladığı Doğrudan Faaliyet Destekleri

DOKA, Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu'nda belirtilen konularda hazırlanan projelere DFD sağlamaktadır. Ajans 2011 yılından itibaren DFD kapsamında bölgeye destek sağlamaktadır. 2011-2014 yılları arasında DFD kapsamında 116 adet projeye destek sağlanmıştır. Bu projelerin toplam bütçesi 6.853.169 TL olarak belirlenmiştir. Bu projelere ajansın desteği 6.164.572 TL olarak gerçekleşmiştir. Ajansın projelere sağladığı destek oranı yaklaşık % 90'dır (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b).

3.3.6.2. Ajansın Sağladığı Teknik Destekler

Ajans, TD programı kapsamında bölgedeki STK'lara ve kamu kuruluşlarına kurumsal kapasite yetersizliği nedeniyle ihtiyaç duydukları alanlarda eğitim ve danışmanlık desteği sağlamıştır. Doka 2011-2014 yılları arasında TD kapsamında 313 adet projeye 3.918.721 TL destek sağlanmıştır. Bu projelerin toplam bütçesi 3.918.721 TL'dir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b).

3.4. DOKA'nın Bölge Ekonomisine Etkisi

Ajansın 2010-2014 yılları arasında gerçekleştirdiği tüm mali ve teknik destek programları kapsamında başarılı bulunan projelerin illere göre dağılımı Tablo 3.11'de gösterilmiştir.

Tablo 3.11. (19) Mali ve Teknik Destek Programlarına ve İllere Göre Başarılı Bulunan Proje Sayıları

İller	2010 Turizm	2010 Turizm-A	2010 Turizm-B	2011 Küçük Ölçekli Altyapı	2011 KOBİ	2013 İmalat Sanayi	2013 Kültür Turizm	2014 İmalat Sanayi	DFD	Teknik Destek	Güdümlü	Genel Toplam
Artvin	3	5	5	5	4	5	5	9	7	21	-	69
Giresun	4	7	6	4	9	9	9	8	17	41	-	114
Gümüşhane	3	7	3	5	9	10	6	9	14	46	1	113
Ordu	7	9	5	5	16	15	5	11	22	45	1	141
Rize	5	4	5	4	7	7	8	10	18	39	1	108
Trabzon	8	9	7	5	15	33	7	20	29	115	1	249
TR90	1	3	-	1	-	-	1	-	9	6	-	21
Genel Toplam	31	44	31	29	60	79	41	67	116	313	4	815

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b.

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi 2010-2014 yılları arasında ajans mali ve teknik destek programları kapsamında toplam 815 proje başarılı bulunmuştur. Bölge illerinden Trabzon 249 başarılı proje sayısı ile ilk sırada yer alırken, 69 proje ile Artvin son sırada yer almıştır. Ajans desteğinden en fazla faydalanan il Trabzon olmuştur.

Ajansın kuruluşundan 2014 yılı dönem sonuna kadar tüm mali ve teknik destek programları kapsamında başarılı bulunan projelerden 681 adet projenin hayata geçirilmesi için sözleşme yapılmıştır. Bu projelerden 32 adedi feshedilmiş, kalan 649 adet projenin 539 adedi 2014 yılı sonu itibariyle sonlandırılmış, 110 proje ise halen devam etmektedir (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015a). Programlar kapsamında destek almaya hak kazanan projelerden bazılarının feshedilme durumu söz konusu olunca, ajans belirlenen bütçenin tamamlanması doğrultusunda yedek projeler desteklemektedir. Bu nedenle ilk aşamada belirlenen destek almaya hak kazanan proje sayısında değişimler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler ajans destek miktarının da değişmesine neden olmaktadır.

Ajansın 2010-2014 yılları arasında gerçekleştirdiği tüm mali ve teknik destek programlarında destek almaya hak kazanan projelerin toplam bütçeleri ve ajansın sağladığı destek miktarları Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3.12. (20) İllere ve Mali ve Teknik Destek Programlarına Göre Başarılı Bulunan Projelerin Toplam Bütçeleri ve Ajans Destek Miktarları

Programlar	Toplam Proje Bütçeleri (TL)	Toplam Ajans Destekleri (TL)
2010 Küçük Ölçekli Altyapı	22.096.295,24	13.625.017,24
2010 Turizm-A	7.966.337,67	5.826.407,96
2010 Turizm-B	7.860.163,69	3.987.346,94
2011 Küçük Ölçekli Altyapı	10.376.128,83	6.401.459,66
2011 KOBİ	21.180.043,55	9.983.846,96
2013 İmalat Sanayi	26.655.872,06	12.956.874,41
2013 Kültür ve Turizm	13.741.983,10	9.152.347,96
2014 İmalat Sanayi	20.256.639,62	9.998.918,65
DFD	6.853.169	6.164.572
TD	3.918.721	3.918.721
Güdümlü	19.698.000	14.773.500
Genel Toplam	160.603.354	96.789.012,8

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2015b.

2014 yılı sonu itibariyle mali ve teknik destekler kapsamında toplam ajans desteği 96.789.012,8 TL olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu miktar sözleşmesi imzalanan projeler dahilinde bir kısmı proje yararlanıcılarına aktarılmış, geriye kalan destek miktarı ise aktarılmaya devam etmektedir. Eş finansmanları ile birlikte bölgeye yapılan yatırım miktarı 160.603.354 TL olarak gerçekleşmiştir. 2010-2014 yılları arasında turizm, tarıma dayalı sanayi ve imalat sanayi alanlarına mali destek sağlanmıştır. Bu programlarda destek almaya hak kazanan kar amacı güden veya kar amacı gütmeyen kuruluşlar, ajansın sağladığı mali ve teknik destekler sonucunda makine alımı ve ihtiyaçları doğrultusunda araç ve gereçlerini temin etmişlerdir. Ayrıca destekler neticesinde işletmelerde birçok kişi istihdam edilmiştir. KOBİ destekleri kapsamında destek alan işletmeler üretim kapasitelerini artırmışlardır.

Ajans, mali destek programları ile bölgeye finansal destek sağlayarak, yeni yatırım ve istihdam alanlarının oluşmasını sağlamıştır. Teknik destek kapsamında ise bölgedeki kurumlara danışmanlık ve eğitim hizmeti sunulmuştur.

Tablo 3.13’de Doğu Karadeniz Bölgesi’ni ziyaret eden turist sayılarının değişimi gösterilmiştir. 2010 yılından 2014 yılına kadar bölgeye gelen turist sayısında %76

oranında artış olduğu görülmektedir. Bu artışın gerçekleşmesi sürecinde, DOKA'nın turizm potansiyelini ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı araştırmalar, oluşturulan strateji belgeleri ve turizmin gelişmesine yönelik sağladığı destekler önemli paya sahiptir.

Tablo 3. 13. (21) Yıllara Göre Doğu Karadeniz Bölgesi Turist Sayısının Değişimi

	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam Gelen Turist Sayısı	2.830.156	2.950.307	4.535.396	4.800.000	5.000.000*

Kaynak: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2014d.

*2014 yılı için verilen değer tahmini değerdir.

2014 yılı itibariyle bölgeyi 5 milyona yakın turist ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Tabloda gelen turist sayısı yerli ve yabancı turist sayısı toplamıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada bölgesel kalkınma politikası araçlarından biri olan BKA'lar incelenmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra giderek yaygınlaşan bölgesel kalkınma politikaları 1950'lerden 1980'li yıllara kadar merkezden yerele doğru uygulanırken, 1980'li yılların sonlarından itibaren kararlar yerelden merkeze doğru bir anlayışla ele alınmaya başlamıştır. Böylece yerel aktörlerin ve bölgelerin önemi artmıştır. Bu yaşanan gelişmeler kalkınma ajanslarının yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Birçok ülkede gelişmişlik açısından bölgeler arası dengesizlikler ve beraberinde gelen sorunlar giderek artmaktadır. Bu nedenle kalkınma ajansları, bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması yönünden giderek önem kazanmaktadır. Günümüzde dünya genelinde 'Kalkınma Ajansı' olarak adlandırılan kuruluş sayısı 20.000'lere ulaşmıştır. Bu ajanslar yetki ve sorumlulukları, faaliyetleri, idari yapıları ve hukuki yapıları bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Ancak bu farklılıklara rağmen tüm BKA'ların ortak amacı bölgenin kalkınmasını sağlamaktır.

Ülkemizde Kalkınma Ajansları, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı 'Kalkınma Ajanslarının, Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun' ile kurulmuştur. BKA'lar, Düzey 2 İBBS baz alınarak üç aşamada kurulmuştur. İlk olarak 2006 yılında iki kalkınma ajansının kurulmasının ardından, 2008 yılında sekiz ve 2009 yılında da on altı tane olmak üzere toplamda 26 kalkınma ajansı kurulmuştur. Türkiye'de kurulan 26 kalkınma ajansından biri olan DOKA, 5449 sayılı kanuna dayanılarak 25 Temmuz 2009 tarihinde ve 27299 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. DOKA son kurulan ajanslar arasında yer almasına rağmen, bugüne kadar önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir.

DOKA çalışmalarına ilk olarak bölge planının hazırlık süreci ile başlamıştır. Bölge planları ile bölgenin mevcut durumu tespit edilerek, bölgenin gelişmesini sağlayacak öncü sektörler belirlenmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi coğrafi koşulları nedeniyle sanayi yatırımlarına elverişli değildir. Bu durum bölgeye gelen yatırımların ağırlıklı olarak hizmet yatırımlarına yönlenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ajans, özellikle turizm ve lojistik sektörlerinde yoğun olarak çalışmalar yürütmektedir.

Bu çalışmanın amacı DOKA'nın bölge ekonomisi üzerindeki etkisinin analiz edilmesidir. Belirlenen bu amaca ulaşabilmek için bölge planları, ajansın faaliyet raporları ve bölgeye sağladığı destekler incelenmiştir. Bunlara ilave olarak bizzat ajans uzmanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, ajans ile ilgili veriler temin edilmiştir. İncelemeler sonucunda ajansın bölge kalkınmasına katkı sağlayacak önemli faaliyetler yürüttüğü tespit edilmiştir. Ajans kuruluş tarihinden itibaren özellikle turizm ve lojistik sektörlerinin gelişmesi için yoğun bir şekilde çalışmalar yürütmektedir. Bu yüzden bu çalışmada ağırlıklı olarak bu iki sektörlerle ilgili yapılan faaliyetlere odaklanılmıştır. Ajans bölgede lojistik merkez kurulmasını sağlamak için birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar neticesinde lojistik merkezin Rize İyidere-Of bölgesinde kurulmasına karar verilmiştir. Kurulacak lojistik merkez ile bölgede yeni istihdam alanlarının oluşması ve önemli miktarda mali kaynağın bölgeye girişinin sağlanması hedeflenmiştir.

DOKA, kuruluş yılından bugüne kadar hazırladığı strateji belgeleri, tanıtım çalışmaları ve uyguladığı mali destek programları ile TR90 Bölgesi'nde turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlamıştır. Bölgede turizmin çeşitlendirilmesi adına kış turizmi, sağlık turizmi, Arap turizmi ve daha birçok turizm türünde önemli çalışmalar yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Ajansın turizm alanında sağladığı mali destekler kapsamında destek almaya hak kazanan özel işletmeler kapasitelerini ve rekabet güçlerini artırmışlardır. Turizm destek programları kapsamında kamu kurumlarına da altyapı destekleri ve teknik destekler sağlamıştır. 2010 yılından 2014 yılına kadar TR90 Bölgesi'ne gelen turist sayısında %76 oranında artış gözlenmiştir. Bu artışın sağlanmasında DOKA'nın turizm alanında yürüttüğü çalışmaların payı çok büyüktür. Ayrıca, ajans bölgenin en önemli tarım ürünleri olan çay ve fındığın katma değerini artırmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu sektörlerin gelişmesi için ajans öncülüğünde projeler oluşturulmuştur.

Bu çalışmada ajansın faaliyete başladığı 2010 yılından 2014 yılına kadar bölge plan ve programları doğrultusunda hazırlanan mali ve teknik destek programları incelenmiştir. Mali destekler kapsamında olan faiz desteği ve faizsiz kredi desteği uygulaması henüz ajans tarafından kullanılmamıştır. Ancak bu desteklerin kısa zaman içerisinde uygulanması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Ajans, mali destek kapsamında bu süre içinde tamamlanan 8 adet proje teklif çağrısı, DFD ve GPD

yöntemleri ile bölge aktörlerine mali destek sağlamıştır. Ajansın sağladığı mali destekler genellikle proje teklif çağrısı yöntemi ile sağlanmaktadır. Bu destek ile turizm, imalat sanayi ve tarıma dayalı sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen birçok kurum desteklenmiştir. Ajans, mali destek programları çerçevesinde önemli miktarda finansal destek sağlayarak, bölgede yeni yatırım ve istihdam alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Teknik destek kapsamında ise bölgedeki belirli kurumlara eğitim ve danışmanlık hizmeti sunmuştur.

2010-2014 yılları arasında tüm uygulanan mali ve teknik destek programları çerçevesinde, ajans proje yararlanıcılarına 96.789.012,8 TL miktarında destek kullanımı sağlamıştır. Bu destek miktarının bir kısmı proje yararlanıcılarına aktarılmış ve geriye kalan kısım ise aktarılmaya devam etmektedir. Ajans 2014 yılı sonu itibariyle 539 adet projeye destek sağlayarak bu projeleri tamamlamıştır. Bu süre zarfında bazı projeler gerekli koşullar sağlanmadığı için feshedilmiştir. Feshedilen projeler yerine ajans, belirlenen program bütçesini tamamlamak için yedek projeleri desteklemektedir. Bu nedenle ilk aşamada belirlenen desteklenecek proje sayısında ve ajans destek miktarında değişimler yaşanmaktadır.

Bunlarla birlikte, IPA kapsamında yürütülen AB projeleri de bölge için önemli mali fırsatlar teşkil etmektedir. Bu fon kapsamında çok önemli ve yüksek bütçeli programlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, ajans AB fonlarının bölgeye yönlendirilmesinde daha fazla rol üstlenmelidir.

Bu çalışmada ajansın 2010 ve 2014 yılında gerçekleşen bütçe verileri analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda, bilhassa belediyeler ve sanayi ve ticaret odalarından aktarılan gelirlerin tahsil oranlarının düşük düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Bu durum ajansın bölge kalkınmasını sağlayacak proje ve faaliyetlerini gerçekleştirme konusunda sınırlandırmaktadır. Ajansın daha etkili ve işlevsel çalışabilmesi için ajans gelirleri arttırılmalıdır. Ajans gelir kalemlerinde belirlenen bütçe ödeneklerinin gerçekleşme oranları arttırılırsa, ajansın daha fazla projeye destek sağlayabilme imkanı artacaktır. Ayrıca ajansa merkezi bütçeden ayrılan fonun yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Ajans mali ve teknik desteklerinin daha etkin kullanılabilmesi ve bölgedeki illerin daha dengeli bir şekilde bu desteklerden faydalanabilmesi için çalışmalar yapılabilir. 2010-2014 yılları arasında uygulanan mali ve teknik destek programlarının

verilerine göre desteklerden en fazla faydalanan il Trabzon olmuştur. Programlar kapsamında desteklerden en az faydalanan il ise Artvin olmuştur. Ajans bölge illerinin desteklerden daha dengeli bir şekilde faydalanabilmesi için proje üretmede yetersiz olan illerin projecilik kültürünü artırmaya yönelik yürüttüğü çalışmalara ağırlık vermesi gerekmektedir. Proje kültürü zayıf olan illere, uygulanan destek programları hakkında bilgilendirmeler yapılabileceği gibi proje yazma eğitimleri konusunda yapılan çalışmalar daha yoğun bir biçimde yürütülebilir. Bu illerde girişimcilik ruhunu teşvik edici faaliyetler yapılmalıdır. Bunlara ilave olarak ajans bizzat bu illerinde desteklerden yararlanabilmesi için GPD programları ile destek sağlayabilir.

Ajans kuruluş tarihinden bugüne kadar devam eden süreçte bölge kalkınması sağlamak amacıyla ağırlıklı olarak turizm ve lojistik alanlarına yönelik çalışmalar yürütmüştür. Ancak günümüz bilgi çağı ekonomisinde bölge kalkınmasının sağlanması teknoloji geliştirme faaliyetlerine odaklı bir sürece girmiştir. Bu süreçle birlikte Ar-Ge faaliyetleri, teknoloji geliştirme merkezleri öne çıkan alanlar olarak değerlendirilmektedir. DOKA'nın teknoloji geliştirme faaliyetleri kapsamında bazı çalışmaları olmakla birlikte bu çalışmalar bölge için yeterli düzeyde değildir.

Sonuç olarak, incelenen veriler doğrultusunda DOKA'nın TR90 Bölgesi'nin kalkınmasına önemli düzeyde katkı sağladığı görülmektedir. Ajansın bölge kalkınmasını sağlamak üzere önemli birçok çalışması halen devam etmektedir. Özellikle uygulaması devam eden AB fonlu projeler ve GPD kapsamında uygulanan projelerin tamamlanması ile birlikte bölgenin kalkınmışlık seviyesinin yükseleceği düşünülmektedir. Bu yüzden ülkemizde henüz yeni bir yapı olan kalkınma ajanslarının uzun dönemde söz konusu katkılarının daha belirgin olarak görüleceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ACAR Yalçın; (2008), **İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri**, 5. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.
- ADAÇAY Funda Rana; (2013), “Kalkınma ve Sanayileşme Stratejileri”, Bülent Günsoy ve Ceyda Özsoy (Ed.), **İktisadi Kalkınma**, AÖF Yayınları, Eskişehir.
- AKIN Naci; (2006), Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, Ankara.
- AKTAKAS Başak Gül; (2006), Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- APAN Ahmet; (2004), “Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Sayı 4, 39-58.
- ARSLAN Gülen Elmas ve DEMİREL Baki; (2010), “**Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bölgesel Dengeler**”, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyamartnisan2010.pdf>, Erişim Tarihi: 08.01. 2015.
- ARSLAN Kahraman; (2005), “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Araçları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7, ss.275-294.
- AVANER Tekin; (2005), “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır Mı?”, Menaf Turan (Der.), **Bölgesel Kalkınma Ajansları-Nedir, Ne Değildir?**,1. Baskı, ss. 239-263, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- BERBER Metin; (2006), **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**,3. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon.

- BERBER Metin ve ÇELEPÇİ Ebru; (2005), “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” **Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, Trabzon, <http://www.metinberber.com/makaleler.asp>, Erişim Tarihi: 25.01.2015.
- CAN Ergüder; (2011), **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü-İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, 1. Baskı, Altın Nokta Yayınevi, İzmir.
- CANKORMAZ Zühal; (2011), “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 26 (1), ss. 113-138.
- ÇAKMAK, Erol (2006), **Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, 1. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- ÇAKMAK Hatice Karaçay ve ERDEN Lütfi; (2004), “Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Kamu Destekleme Politikaları: Türkiye’den Bölgesel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 6/3, ss. 77-96.
- ÇAMUR Kübra Cihangir ve GÜMÜŞ Özge; (2005), “İstatistikî Bölge Birimleri (NUTS SİSTEMİ)”, Menaf Turan (Der.), **Bölgesel Kalkınma Ajansları-Nedir, Ne Değildir?**, 1. Baskı, ss. 147-157, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- ÇETİN Murat; (2005), “Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24, ss. 1-14.
- ÇÖLKESEN Hürü Gülşah; (2009), Türkiye’de Bölgesel Farklılıklar Ve Kalkınma Ajansları: Türkiye- İngiltere Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- DEMİRCİ Aytül Güneşer; (2005), “Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları”, Menaf Turan (Der.), **Bölgesel Kalkınma Ajansları-Nedir, Ne Değildir?**, 1. Baskı, ss. 181-196, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; (2000), **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT: 2502-ÖİK: 523.

- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; (2009), **Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- DİNLER Zeynel; (2008), **Bölgesel İktisat**, 8.Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- DOĞAN Adem ve ÖZÜRK Nazım; (2010), “Yeni Kalkınma Kuramları”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, Sayı 33, ss. 35-55.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2011a), “**2010 Yılı Faaliyet Raporu**”, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2012a), “**2011 Yılı Faaliyet Raporu**”, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2013), “**2012 Yılı Faaliyet Raporu**”, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2014a), “**2013 Yılı Faaliyet Raporu**”, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2015a), **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 18.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2014b), “**DOKA Faaliyetleri Ajans Faaliyet Sunumu**”, Trabzon.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2015b), “**Gümüşhane Yatırım Destek Ofisi Faaliyetleri Sunumu**”, Gümüşhane.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2011b), **DOKA Bülten**, Sayı 1, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2011c), **DOKA Bülten**, Sayı 4, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2012b), **DOKA Bülten**, Sayı 7, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.03.2015.
- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2014c), **DOKA Bülten**, Sayı 22, Trabzon, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.03.2015.

- DOĞU KARADENİZ KALKINMA AJANSI; (2014d), **DOKA Bülten**, Sayı 23, <http://www.doka.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.03.2015.
- DÜLGEROĞLU, Ercan; (2003), **Kalkınma Ekonomisi**, 6.Baskı, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 148, Bursa.
- ECARAL Tanyel Özelçi; (2005), “Bölgesel/Yerel Ekonomik Kalkınma Kuramlarının Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişmeleri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 16 (55), ss. 89-106.
- ERAYDIN Ayda; (2004), Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu**, Cilt 1, DPT ve Pamukkale Üniversitesi.
- ERBAY E. Recep ve ÖZDEN Miray; (2013), “İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, Sayı 3, <http://sosyalbe.nku.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 12.11.2014.
- ERYILMAZ Bilal ve TUNCER Aziz; (2013), “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması”, **Akademik İncelemeler Dergisi**,(Journal of Academic Inquiries), 1, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/view/5000049230> Erişim Tarihi: 19.12.2014.
- EURADA; (1999), **Creation, Development and Management of RDAs-Does it have to be so difficult?**, 4th Version, February, <http://www.eurada.org/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf>, Erişim Tarihi: 03.02.2015.
- GÖNEL Feride Doğaner; (2010), **Kalkınma Ekonomisi**, 1. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.
- GÜNDÜZ Ali Yılmaz; (2006), **Bölgesel Kalkınma Politikası**, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- HALKIER Henrik; (2006), “Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, Ankara.

- HAN Ergül ve KAYA A. Ayşen; (2006), **Kalkınma Ekonomisi-Teori ve Politika**, Düzeltilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- HASANOĞLU Mürteza ve ALİYEV Ziya; (2006), “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 60, ss.81-103.
- İÇEN Ahmet; (2012), Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- İLKİN Akın; (1988), **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, 5. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3487, İstanbul.
- KALKINMA BAKANLIĞI; (2011a), **Kalkınma Ajansları 2010 Yılı Faaliyet Raporu**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- KALKINMA BAKANLIĞI; (2013), **Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Faaliyet Raporu**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- KALKINMA BAKANLIĞI; (2011b), **TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2010-2013**, DOKA, Trabzon.
- KALKINMA BAKANLIĞI; (2015), **TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023**, DOKA, Trabzon.
- KAYASÜ Serap vd.; (2003), **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2003-8, İstanbul.
- KAYNAK Muhteşem; (2009), **Kalkınma İktisadı**, 3. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KAYNAK Muhteşem; (2003), “Kalkınma İktisadının Kilometre Taşları ve Teknoloji”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 14(49), ss.11-43, Ankara, <http://www.ekonomikyaklasim.org/>, Erişim Tarihi: 20.10.2014.
- KOÇBERBER Seyit; (2006), “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 61 ss.37-55.

- KOYUNCU Evrim; (2006), Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü Ve Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- MAÇ Nazlı; (2006), “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, **Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi-Araştırma Raporu**, 117 (76), Konya, http://www.kto.org.tr/d/file/kalkinmaajans_rapor.pdf, Erişim Tarihi: 02.02.2014.
- ÖZEL Mehmet; (2003), “Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 58(1), ss.97-117.
- ÖZEN Pınar; (2005), **Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Tepav Yayınları, Ankara, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, Erişim Tarihi: 14.01.2015.
- ÖZMEN Fatma; (2008), “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, ss.327-340.
- ÖZSOY Ceyda; (2013), “Kalkınma Ekonomisinin Anlam ve İçeriği”, Ceyda Özsoy ve Bülent Özsoy (Ed.), **İktisadi Kalkınma**, AÖF Yayınları, Eskişehir.
- PAKSU Ahmet; (2014), Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, İpekyolu Kalkınma Ajansı Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.
- PEHLİVAN Pınar; (2013), “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (11), ss.421-438.
- ROSTOW W. W.; (1996), **İktisadi Gelişmenin Merhaleleri**, Çev: Erol Güngör, 1. Baskı, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI; (2015), 2014 Yılı Kalkınma Ajansları Genel Denetim Raporu, Ankara, http://www.sayistay.gov.tr/rapor/genel/2014_kalkinma.pdf, Erişim Tarihi: 09.10.2015.

- ŞİMŞEK Ahmet; (2013), Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü, T.C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- TAŞ Cesurhan; (2008), “Kalkınmaya Giden Yol Kalkınma Ajanslarından Mı Geçer? ”, **Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_523.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2015.
- TEMİZOCAK Yılmaz; (2006), “Kalkınma Ajanslarının Önemi ve EGEV-EBKA Deneyimi”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, ODTÜ, Ankara.
- TİFTİKÇİĞİL Burcu Yavuz; (2010), Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUTAR Filiz ve DEMİREL Mehmet; (2007), “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2(1), ss.65-83.
- TÜYLÜOĞLU Şevket ve ÇEŞTEPE Hazma; (2008), “Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi”, Sami Taban ve Muhsin Kar (Ed.), **Kalkınma Ekonomisi-Seçme Konular**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, ss.35-87, Ekin Yayınevi, Bursa.
- YAVİLİOĞLU Cengiz; (2002), “Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Bir Yaklaşım)”, **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2, ss.49-70.
- 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun (2006), **T.C. Resmi Gazete**, 26074, 25 Ocak 2006, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5449.html>, Erişim Tarihi: 12.01.2015.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Merve KULLUKÇU
Doğum Yeri ve Tarihi : Gümüşhane-18/07/1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Karadeniz Teknik Üniversitesi- İİBF İktisat Bölümü Yüksek
Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-İktisat
Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : -

İş Deneyimi

Stajlar : Kocaeli-Merkez Bankası ve Kocaeli-Türkiye İstatistik
Kurumu (2011)

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar : -

İletişim

Telefon : 5445698226
e-posta Adresi : mervee1989@windowslive.com

Tarih : 25 / 02 / 2016